Kırıkkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD)

ISSN 2146-2879 Kirikkale University Journal of Social Sciences E-ISSN: 2717-6231

Makale Bilgisi/Article Info
Geliş/Received: 01.02.2025 Kabul/Accepted: 09.04.2025
Araştırma Makalesi/Research Article, ss./pp. 223-247.

MİRZA ŞÂHRUH'UN HİNDİSTAN SİYASETİ BAĞLAMINDA ABDÜRREZZÂK-I SEMERKANDÎ'NİN ELÇİLİK MİSYONU ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Yusuf Ziya SÖYLEMEZ[i]

Öz

Bu çalışma Türk-İslâm kültür ve medeniyetinin en önemli temsilcilerinden olan Timurlu Devleti'nde Mirza Şâhruh'un elçilik vazifesi ile görevlendirdiği Kemâlüddîn Abdürrezzâk b. Celaliddîn İshâk es-Semerkandî başkanlığındaki heyetin Hindistan'daki elçilik faaliyetini konu edinmiştir. Abdürrezzâk-ı Semerkandî Mirza Şâhruh tarafından Hindistan'daki elçilik faaliyetlerinde görevlendirilen bir devlet adamı olup onun faaliyetleri Emir Timur'un Hindistan seferi sonrasında bu coğrafyada ilişkilerin geliştirilip ilerletilmesi amacıyla önem arz etmektedir.

Abdürrezzâk-ı Semerkandî'nin memuriyet yolunda Hürmüz limanında birkaç ay beklemesi, yanında getirdiği Mirza Şâhruh'un hediyelerinin denizde korsanlarca çalınması, defalarca hastalanması ile birlikte seyahati esnasında yanındaki devlet görevlileri arasında yer alan ağabeyini kaybetmesi gibi zorlu ve meşakkatli yolculuğu beraberinde Timurluların buradaki ticarî zenginliğe yönelmesi başta olmak üzere pek çok özel kazanımları da getirmiştir. Semerkandî'nin Mirza Şâhruh döneminde Hindistan'ın Dekken bölgesine olan bu seyahati burada yer alan belli başlı yerleşim yerlerinin siyasî, sosyal, kültürel yapısını göstermekle birlikte, o döneme ışık tutan Matlau's-Sâdeyn ve'l Mecmâu'l-Bahreyn adlı eserin bizzat kendisi tarafından kaleme alınmasını sağlamıştır. Bu eser Timurluların Hindistan'ın Dekken bölgesinin özelliklerini genel hatları ile değerlendirilmesine imkân tanıyan ana kaynak olması hasebiyle kıymetli bilgiler ihtiva ederken aynı zamanda Abdürrezzâk-ı Semerkandî'nin elçiliğine dair bizzat kendi kaleminden verdiği bilgiler ile bu coğrafyadaki siyasî, kültürel, ticarî ve sosyo-iktisadi hayatın da tanınmasını sağlamıştır.

Bu çalışmanın amacı Mirza Şâhruh'un iktidara gelmesi ile birlikte devletin yeni başkenti olan Herât şehrinden Hindistan'a elçi olarak gönderilen Semerkandî'nin faaliyetlerini dönemin müellif ve çağdaş kaynaklara yansıyan şekliyle inceleyerek bunların verdiği bilgilere göre seyahatin Timurlu Devleti'ni siyasî, ticarî ve diplomasi alanında ne derecede etkilediğini tespit etmektir. Ayrıca şu anda ülkemizde Timurlu Devleti'nin Hindistan'daki faaliyetleri daha çok Emir Timur'un seferleri üzerine yoğunlaşmış olup bu çalışma ile onun devamında da bu coğrafyada Timurlu siyasî varlığını ve elçilik faaliyetlerinin bu siyaseti ne derece etkilediğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu alanda Semerkandî'nin kendi eseri dışında Hindistan'daki o döneme dair yeterli çalışmanın olmaması da bu araştırmayı önemli kılmaktadır. Sonuç bölümünde bu seyahatin genel bir değerlendirmesi yapılıp elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Timurlu Devleti, Hindistan, Şâhruh, Semerkandî

[i] Dr., İnönü Üniversitesi, e-posta:soylemezyusufziya@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4356-3271

Abdürrezzâk in the Context of Mirza Shahrukh's India Politics An Evaluatıon of Samarkandī's Ambassadorıal Mission

Abstract

This study focuses on the embassy activities of the delegation headed by Kemālüddīn Abdürrezāq b. Jalaliddīn Ishāq al-Samarqandī, who was assigned by Mirza Shāhruh as an embassy in the Timurid State, one of the most important representatives of Turkish-Islamic culture and civilization, in India. Abdürrezzāq al-Samarqandī was a statesman assigned by Mirza Shāhruh to ambassadorial activities in India, and his activities are important for the development and advancement of relations with the region after the campaigns launched by Emir Timur in this geography.

Abdurrezzāq al-Samarqandī's difficult and arduous journey, such as waiting for several months in the port of Hormuz on his way to his official post, having the gifts of Mirza Shāhruh stolen by pirates at sea, falling ill several times, and losing his brother, who was among the state officials with him during his journey, brought many special gains, especially the Timurid orientation towards the commercial wealth here. Samarkandī's journey to the Deccan region of India during the reign of Mirza Shāhruh not only showed the political, social and cultural structure of the main settlements in this region, but also led to the writing of Matlau's-Sādeyn wa'l Majmāu'l-Bahrain, which sheds light on that period. While this work contains valuable information as it is the main source that allows the Timurids to evaluate the characteristics of the Dekken region of India in general terms, it also paved the way for the recognition of the political, cultural, commercial and socio-economic life in this geography with the information given by Abdürrezzâk-ı Samarkandî himself about his embassy.

The aim of this study is to examine the activities of Samarkandī, who was sent to India as an envoy from the city of Herāt, the new capital of the state after Mirza Shāhruh came to power, as reflected in the authoritative and contemporary sources of the period, and to determine to what extent the trip affected the Timurid State in the fields of politics, trade and diplomacy according to the information provided by them. In addition, the activities of the Timurid State in India in our country are mostly focused on the campaigns of Emir Timur, and this study aims to reveal the Timurid political presence in this geography and the extent to which the embassy activities affected this policy. The fact that there are not enough studies on that period in India other than Samarkandī's own work in this field makes this study important. In the conclusion, a general evaluation of this journey is made and the findings obtained are evaluated.

Keywords: Timurid State, India, Shahrukh, Samarkandi

Extended Abstract

India's strategically located geography, historical, cultural and economic structure, as well as its underground and above-ground riches, its wide trade networks, its location at the intersection of sea routes, and the biodiversity associated with agriculture resulting from fertile soils have led to the arrival of different civilizations, especially many local dynasties, kingdoms, sultanates, states and empires, making India one of the geographies where the great civilizations of the world were established. One of the states that organized expeditions to India, one of the points where Turkish history took place, was the Timurid State, which was established in 1370 in the lands of Mâverâünnehir and Khorasan with Samarkand as the capital.

After Emir Timur left an important trace of the Timurid presence in this geography with his 1398-1399 Indian campaign, the interest in this geography continued during the reign of Shāhrukh, who took over after his death in 1405. Since Shāhrukh was aware of the importance of this geography for the Timurid Empire, he wanted to strengthen his father's military successes with diplomatic activities and an embassy delegation headed by Abdürrezzâk-ı Samarkandī was sent to the Dekken region. From the beginning of Ramadan 1442 to the beginning of Ramadan 1445, Abdürrezzâk-ı Samarkandī, who was assigned by Shāhrukh to the Dekken region of India as an ambassador at the age of twenty-nine, traveled for three years and fifteen days.

On Friday in Ramadan 1442, Abdürrezzâk-ı Samarkandī, who was appointed by Shāhrukh as an envoy to India, set out from the capital Herāt with gifts, letters, supplies and his delegation. The purpose of Abdürrezzâk-ı Samarkandī's embassy was not only to establish diplomatic relations but also to strengthen them by establishing cultural and commercial connections.

Setting out from Herāt, Abdurrezāk- Samarkandī used the territory of Iran, which at the time was both a part of the Timurid Empire and an important connecting point for the sea routes to the Indian Peninsula, to ensure a safer and faster completion of the embassy. He traveled through the desolate regions of Mekran and Sistan, reaching the city of Kirman on the eighteenth day of his journey, where he stayed for seventeen days. After fulfilling the necessary requirements in Kirman and resting the delegation that accompanied him, Samarqandī set out for the Strait of Hormuz on the fifth of Shawwal. When he arrived in Hormuz, he explained his experiences and troubles there, as well as the general situation of the place.

While in Hormuz, he was denied permission to travel for a long time under pretexts, but after months and seasons, when the weather conditions deteriorated and storms began at sea, Samarkandī was granted permission to travel and set off for India. Abdürrezzâk-ı Samarkandī, who headed to India via the Hormuz sea route, encountered various problems during his embassy, especially during the sea voyage. An important problem that Samarkandī faced during this journey was the harsh weather conditions. Another problem he encountered on his way to India in this period was the great dangers posed by sea bandits (pirates), which we will call the band of thieves, when they attacked his ships. In addition to the bad weather conditions in the port of Hormuz, another major problem was that the ship given to them by the city's administrator for their voyage was small and they were forced to take the gifts and materials they brought from Herāt and the horses they bought for trade purposes to India in two separate ships on the pretext that they could not fit them on one ship. While this situation posed a risk for the safety of the sea voyage, Samarqandī had the precious gifts he had taken with him to be given to the rulers in India by Shāhrukh stolen while he was on the ship during this voyage. Detailed explânations of his troubles are given in our study.

In 1442, al-Samarqandī reached Calcutta, where he described both his observations and his meeting with the Calcutta administrator. After the troubled period he spent in Calcutta, Samarqandi left here and went to Bijanger, another important point in Dekken. In Bijanger, unlike in Calcutta, he was well received and treated well by the administrator. While in

Bijanger, Samarqandi also included descriptions of the social life and architecture of the city, and the Bijanger ruler's welcoming Samarqandī with interest, unlike in Calcutta, and his decision to send his envoy to the Timurid capital of Herāt after the negotiations caused concern and panic among the merchants and officials of Hormuz. They therefore devised a conspiracy to disrupt Samarqandī's embassy mission. They spread the false news that Samarqandī was not Shāhrukh's envoy but a merchant who had somehow obtained his edict. Following these developments, Abdürrezzâk-ı Samarkandī left that city in 1443 with the envoys of the ruler of Bijanger, returned to Herāt after an eighteen-day journey, and reached Herāt in 1445 after another arduous journey.

Abdürrezzâk-ı Samarkandī's embassy activity revealed Shāhrukh's policies towards the Indian coast and strategic points around it, especially Dekken, and his vision and farsightedness in the state tradition, and played an important role in the development of the state strategy towards India.

Giriş

Hindistan, doğuda Bengal Körfezi, güneyde Hint Okyanusu, batıda Umman Denizi ve kuzeyde Himalaya Dağları ile çevrilmiş Asya'nın üçgen şeklindeki büyük bir yarımadasıdır. Hindistan'ın stratejik bir konumda yer alan coğrafyası, tarihî, kültürel ve ekonomik yapısı ile birlikte yer altı ve yer üstü zenginlikleri, geniş ticaret ağlarına sahip olması, deniz yollarının kesişim noktasında konumlanması ve de verimli topraklardan kaynaklanan tarım ile bağlantılı biyolojik çeşitlilik gibi etmenler buraya pek çok yerel hanedan, krallık, sultanlık, devlet ve imparatorluklar başta olmak üzere farklı medeniyetlerin gelmesini sağlamış bu durum Hindistan'ı dünyanın büyük medeniyetlerinin kurulduğu coğrafyalardan biri haline getirmiştir. Bu açıdan Türk tarihinin cereyan ettiği önemli coğrafyalardan biri olan Hindistan'da ilk çağlardan günümüze hâkimiyet tesis eden Türklerin tarihleri araştırılırken burada kurdukları devletlerin bıraktığı izler dikkati çekmektedir (Durak, 2020, s. 59vd; Durak, 2000, s. 1-11; Keightley 1847, s. 1vd).

Türk tarihinin cereyan ettiği noktalardan biri olan Hindistan'a izler bırakarak buraya seferler düzenleyen devletlerden biri 1370 yılında Semerkand merkez olmak üzere Mâverâünnehir ve Horasan topraklarında kurulmuş olan Timurlu Devleti'dir. Çingiz Han gibi cihan imparatoru olmayı kendisine şiar edinen ve kendisini onun mirasçısı olarak görerek farklı coğrafyalarda başarılar elde eden Emir Timur, 1405 yılında ölümüne kadar Asya'dan Anadolu ve Ortadoğu'ya, Sibirya'dan Hindistan coğrafyasına kadar olan geniş bölgelere seferler düzenleyerek adını dünya tarihine yazdırmıştır (Yezdî, 2013, s. 98; Şamî, 1987, s. 73; Alan, 2007, s. 26vd; Novruzi-Barumand, 1390, s. 254-255). Emir Timur, askerî başarılarını diplomasi alanında da taçlandırmıştır. Onun kazandığı askerî başarılarının ardından pek çok devlet Timurlu Devleti ile diplomatik ilişkiler tesis etmek için elçilik heyetleri göndermiştir. Emir Timur döneminde başkent Semerkand; Bizans İmparatorluğu, Çin, Hıtay, Osmanlı Devleti, Memlükler, Keşmir Sultanlığı, Bengal hâkimleri ve Avrupa devletlerinden Fransa ve Kastilya Krallığı başta olmak üzere pek çok noktadan elçilik heyetlerinin gidip geldiği merkez olmuştur.[1] Timurlu Devleti'nde gidip gelen elçiler belli devlet teşrifat kurallarına uymuşlardır. Timurlu elçilik teşrifatında uygulanan kurallar gerek Çingizli gerekse de Türk devlet geleneğine benzemektedir. Bu dönemde teşrifat kurallarının yanı sıra gidip gelen elçilik heyetleri taşıdıkları hediyelerde de birbirine denk olma hassasiyetine de dikkat etmişlerdir. Bu açıdan Timurlu Devleti tarafından gönderilen bu heyetler gittiği hükümdara uygun hediyeler taşımış karşılığında gelen elçilerde bu hediyelerde dengeyi sağlamışlardır. Öte taraftan Emir Timur'un iktidarında gönderilen elçilik heyetlerinde gerek gidilen ülkeler hakkında bilgi alınması gerekse de kendilerini tanıtmak amacıyla da mirzalarında bizzat kendi heyetlerinin yer aldığı bilinmektedir (Şahin, 2014, s. 7-8) .

Asya'da güçlü bir hâkimiyet tesis eden Emir Timur (1370-1405) Hindistan'ın efsanevî zenginliklerinin yanı sıra İskender ve Çingiz Han'ın bu coğrafyaya yaptığı seferlerle

[1]Emir Timur dönemindeki farklı coğrafyalara elçilik heyetleri gidip gelmişlerdir. Onların bu faaliyetleri hakkında geniş bilgi için bkz., (Şami, 1987; Yezdi, 2023; İbn Arabşah, 2023; Clavijo, 1993, s. 140-141; Eğilmez, 2010, s. 77-130; Şahin, 2014, s. 7-31; Hassan, 1959, s.72)

şöhretlerini ölümsüzleştirdiği düşüncesi, onu Hindistan'a sefer düzenlemesine heveslendirmiştir. Nitekim devlet ricâlinden bir takım sefere karşı çıkma fikirlerine rağmen 1398 yılında Hindistan'a büyük bir sefer düzenleyen Emir Timur, Delhi Türk Sultanlığına ait bazı toprakları ele geçirmiş ve bu coğrafyada kalıcı izler bırakmasının ardından 1399 yılında Semerkand'a geri dönmüştür (Durak, 2000, s. 125-154; Majundar, 1953, s. 336-337; Kolçak, 2023, s. 161-179).

1398-1399 Hindistan seferi ile bu coğrafyada Timurlu varlığına dair önemli bir iz bırakmasının ardından 1405 yılında onun vefatını müteakip başa geçen Mirza Şâhruh döneminde başkent Herât, tıpkı Semerkand'da olduğu gibi başta Çin, Maçin, Hıtay, Harezm, Deşt-i Kıpçak coğrafyası, Memlükler, Osmanlı Devleti, Karakoyunlular, Gürcüler, Frenkler, Bedehşan Şahları, Hindistan'daki Dekken coğrafyasındaki Kalküta ve Bicanger başta olmak üzere pek çok noktadan elçilik heyetlerinin gidip geldiği bir nokta olmuştur. Mirza Şâhruh Herât'a gidip gelen bu elçilik heyetlerini Timurlu devlet geleneğine göre karşılayarak onlara gerekli ihtimamı göstermiştir (Şahin, 2014, s. 14-31). Ancak çalışma sahamızın dışına çıkmamak adına Timurlu Devleti'nin Abdürrezzâk-ı Semerkandî başkanlığında Hindistan'a gönderilen heyeti dışındaki diğer elçilik faaliyetlerine değinilmemiştir.[2]

Emir Timur'un vefatını müteakip Mirza Şâhruh döneminde Timurluların Hindistan coğrafyaya olan ilgisi devam etmiştir. Mirza Şâhruh bu coğrafyanın Timurlu Devleti için öneminin farkında olduğundan babasının askerî başarılarını diplomatik faaliyetler ile güçlendirmek istemiş ve Dekken bölgesine Abdürrezzâk-ı Semerkandî başkanlığında elçilik heyeti gönderilmiştir. Hindistan'daki yerel idarecilerle diplomatik ilişkiler kurarak, bölgedeki siyasî, ticarî ve askerî durumları izlemeyi amaçlayan Mirza Şâhruh'un Abdürrezzâk-ı Semerkandî başkanlığında Hindistan'ın Dekken[3] bölgesine gönderdiği elçilik heyeti hem diplomatik ilişkilerin kurulmasında hem de ticarî ve kültürel etkileşimde önemli bir rol oynamıştır (Novruzi-Berumend, 1390, s. 255vd; Şahin, 2014, s. 31; Humar, 2020, s. 82) Genel anlamda Hindistan'daki yerel idarecilerle diplomatik ilişkiler kurmak, Timurlu topraklarına faydalı olabilecek ticaret anlaşmaları yapmak ve Hindistan'ın iç siyasetine dair bilgi toplamanın görevleri arasında yer aldığı bu elçilik heyeti Hindistan'a yönelik devlet stratejisinin de geliştirmesinde önemli rol oynamıştır (Feridani-İctihadiyan, 1385, s. 111vd).

Semerkandî'nin Dekken Bölgesindeki Elçiliği ve Onun Gözünden Hindistan

Hindistan coğrafyası, tarihin farklı dönemlerinde pek çok ilim adamı, seyyah, devlet adamları ve elçiler gibi önemli şahsiyetlerin uğrak noktası olmuştur. Hindistan'a seyahat

[2]Mirza Şâhruh'un iktidarında Emir Timur döneminde olduğu gibi farklı noktalarla siyasî, askerî ticarî ve diplomasi alanında ilişkiler tesis etmek amacıyla elçilik heyetleri gönderilmiştir. Bu elçilik heyetleri ve onların faaliyetleri hakkında geniş bilgi için bkz., (Aka, 1991, s. 34-75; Alan, 2007, s. 231-260; Togan, 1949, s. 523-524; Şahin, 2014, s. 14-31; Humar, 2020, s. 68-85)

[3]Dekken kelimesi Sanskritçe "güney ülkesi" anlamına gelen Dakşinapatha olup Arapça kaynaklarda Decni olarak geçmektedir. Kuzey Hindistan'dan Vindhya ve Satpuras sıradağları ile ayrılan ve güneyde Tungabhadra nehrine kadar devam ederek asıl Hint yarımadasının kuzey yarısını meydana getirmektedir (Nızamı, 1994, s. 112-113).

ederek seyahat günlüğünü ve gözlemlerini kaleme alan şahsiyetlerden biri de meşhur müverrih, âlim ve münşilerden Kemalüddin Abdürrezzâk b. Celaliddin İshak es-Semerkandî'dir. Şâhruh tarafından Hindistan'daki Kalküta[4] ve Bicanger[5] sarayına gittikten sonra toplamda Dekken coğrafyasında üç yıl on beş gün kalan Semerkandî, Hindistan'da Timurlu Devleti için faaliyetlerde bulunmuş önemli bir şahsiyettir. Bu açıdan kısaca onun yetiştiği ortama ve kısa bir hayat hikâyesine değinmek gereklidir.

Köklü bir devlet geleneğinden gelen Semerkandî'nin babası Şâhruh'un ordusunda görevli önemli devlet adamlarından Mevlânâ Celâleddîn İshak olup, O beş yaşında iken vefat etmiştir. Babasının ölümünden sonra Semerkandî Mirza Şâhruh'un hizmetinde görev almıştır. Bu açıdan Timurlu devlet geleneğinde yetişen Semerkandî, 1413 yılında Türk-İslam kültür ve medeniyetinin önemli merkezlerinden olan Herât şehrinde dünyaya gelmesinden ve yine aynı şehirde 1482 tarihinde vefat edene kadar geçen zaman sürecinde Timurlu Devleti için önemli devlet adamı olmasının yanında bir bilim insanı, şâir ve diplomat kimliğine de sahip önemli bir şahsiyettir. İlköğrenimini, Şâhruh'un saray imamı ve ordu kadısı olan babası Mevlana Celâleddin İshak'tan almış olan Abdürrezzâk-ı Semerkandî ardından Herât Medresesi'nde, devrin tanınmış simaları arasında yer alan Abdülkahhâr'ın da aralarında bulunduğu bazı hocalardan ilim tahsil etmiştir. Bu dönemin büyük fıkıh ve hadis âlimi Şemseddin Muhammed el-Cezerî'den Ṣaḥîḥayn'ı okuyarak hadis rivayeti için icazet almış ve yirmi beş yaşlarında iken Adudüddin el-Îcî'nin nahve dair er-Risâletü'l-ʿAḍudiyye adlı eserinin "edat" ve "işaret isimleri" kısımlarına yazdığı şerhini Mirza Şâhruh'a ithaf ve takdim ederek sultanın teveccühünü kazanmış ve bu durum onun sarayda daimi olarak kalmasının önünün açmıştır. Herât'ta iken ilmi çalışmaları ve faaliyetleri ile Şâhruh'un dikkatini çeken Semerkandî, bu sürecin ardından Timurlu Devleti için önemli görevlerde yer almıştır. Bu görevlerden biri de onun Hindistan'ın Dekken bölgesine düzenleyeceği elçilik heyetinin başkanı olmasıdır (Bilgin, 1998, s. 299; Alam-Subrahmanyam, 2021, s. 80).

1442 yılında Ramazan ayının başında Mirza Şâhruh tarafından Hindistan'ın Dekken bölgesine yirmi dokuz yaşında iken elçilik memuriyeti ile görevlendirilen Abdürrezzâk-ı Semerkandî'nin bu seyahati 1445 Ramazan ayının on beşinci gününe kadar toplamda üç yıl on beş gün sürmüştür. O bu seyahatinin neticesinde Herât'a dönmesinden yaklaşık yirmi yıl sonra Hindistan'da yaşadığı olayların içerisinde yer aldığı "Maṭlaʿ-ı Saʿdeyn ve Mecmaʿ-ı Baḥreyn" adlı eserini yazmıştır.[6]

[4]Hindistan'ın doğusunda yer alan Hugli Nehri'nin Bengal Körfezine başladığı yerde denizden 100 km. kadar içeride kurulmuş ve zamanla etrafındaki diğer yerleşim merkezleriyle birleşerek büyük bir şehir halini almıştır. Hindistan'ın ve dünyanın en büyük şehirlerinden olup aynı zamanda en işlek limanlarından biridir. Kalküta hakkında bkz., (Rızvi, 2001, s. 265-266)

[5]Dekken'in güneyinde yer alan Viceyanagar Devleti'ne Müslüman tarihçiler "Bicanger" demişlerdir. Bkz. (Bayur, 1987, s. 31).

[6]İlhanlı Hükümdarı Ebû Saîd Bahadır Han'ın 1305 yılında doğumundan Timurlu hükümdar Ebû Saîd Mirza Han'ın 1469 yılındaki ölümünden sonrasına kadar olan oyları anlatmıştır. Eser hakkında bkz., (Bilgin, 2003, s. 141); Semerkandî bu eserini seyahatinden yaklaşık yirmi yıl sonra yazmıştır. Ayrıca kullandığı edebî dilin yanı sıra eserinde Kur'ân'dan âyetler ve dönemin önemli şairlerinin de şiirlerine yer vermiştir. Bkz., (Alam-Subrahmanyam, 2021, s. 83).

Abdürrezzâk-ı Semerkandî'nin bilinen bu diplomatik görevi, Timur'un Hindistan seferi sonrası Mirza Şâhruh'un Hindistan'a gönderdiği elçilik heyetinin başkanlığını yapmasıdır. Abdürrezzâk-ı Semerkandî'nin Hindistan'a yaptığı bu elçilik misyonu hem tarihi hem de kültürel açıdan büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan hazırlanan çalışmada Mirza Şâhruh'un Hindistan'ın Dekken bölgesindeki elçilik münasebetleri bağlamındaki ilişkilerine dair Semerkandî'nin 1442-1445 yılları arasındaki seyahatnamesinin dışında detaylı bilgilerin bulunmaması[7] ve Güney Hindistan'daki Kalküta ve Bicanger'deki yerel hâkimiyetlerin idarecileri ile ilişkilerinin çıkış noktasının belirlenmesindeki zorluk dikkate alınarak Semerkandî'nin eserinde verdiği bilgiler baz alınarak onun bu coğrafyadaki faaliyetleri izah edilmiştir (Thackston, 1989, s. 299).

Abdürrezzâk-ı Semerkandî'nin kayıtlarında onun bu coğrafyadaki faaliyetlerinin temeli Bengal hâkiminin Cevanpûr Sultanı İbrahim'in tehdit ve baskılarına maruz kalması sonucunda onu Mirza Şâhruh'a şikâyeti ile başlamıştır. Mirza Şahruh Bengal hükümeti tarafından gönderilen mektuba cevap olarak elçilerini Bengal'e ve Cevanpûr valisine Şeyhü'l-İslam Hoca Kerimüddîn Ebu'l-Mekârim Câmî'yi göndermiştir. Şeyhü'l-İslam Kerimüddîn, Cevanpûr hâkimi İbrahim'e Bengal'e herhangi bir saldırı teşebbüsünde bulunmamasına dair Şâhruh'un kendilerine gönderdiği mektubunu iletmiştir. Mirza Şahruh tarafından gönderilen bu mektup Sultan İbrahim'in Bengal'den çekilmesine sebep olmuştur. Bu elçilik heyeti Bengal'de görevlerini tamamladıktan sonra dönüş yolunda gemilerinin denizde fırtınaya yakalanması sonrasında hasar görmesi hasebiyle Kalküta (Kalikot) limanına mecburi olarak demir atmıştı (Bostancı, 2024, s. 367; Novruzi-Barumand, 1390, s. 259-260).

Kalküta limanında geminin tamirinin uzun sürmesi ve de yolculuklarına devam etmeleri için havanın düzelmelerini bekleme mecburiyetleri elçilerin burada kalmalarını sağlamıştı. Bu durum elçilerin Kalküta hâkimi Samudri Raja[8] ile görüşerek ona Timurlu ülkesinin büyüklüğünü ve Mirza Şâhruh'un saltanatının gücünü anlatarak Herât sarayı ile siyasî ilişki faslının açılmasını imkânını sağlamıştı. Öte taraftan Kalküta hâkiminin, Mirza Şahruh tarafından Cevanpûr hâkimi Sultan İbrahim'in Bengal'e saldırılarını engellediğine dair haberlerini de almasından sonra Samudri Raja buraya gelen elçiler ile birlikte Bengal elçilerini yanlarında hediyeler ve mektubu taşıyan bir haberci ile Herât'a göndermişti. Nitekim bu haberci Kalküta'daki Müslümanların duâ törenleri ve bayramlarda Mirza Şâhruh'un unvanını kullanmak için izin istemektelerdi. Kalküta'dan gelen habercilerin bu izin talebini oranın kendisine itaat edişi ve İslamiyet'le tanışması olarak değerlendiren Mirza Şâhruh, Abdürrezzâk-ı Semerkandî'yi buraya elçi olarak görevlendirilmişti. 1442 yılı

[7]Bu dönem Hindistan'ına dair Semerkandi'nin kendi eseri olan Maṭlaʿ-ı Saʿdeyn ve Mecmaʿ-ı Baḥreyn dışında ana bir kaynak bulunmamaktadır. Ancak bu döneme dair Hindistan'a seyahat eden Rus gezgin Afanasiy Nikitin'in 1468 yılında Tver'den başlayıp Hindistan'a kadar süren seyahatnâmesinden Semerkandi'nin verdiği notlar ve döneme dair gelişmeler değerlendirilebilir. Afanasiy Nikitin'in Seyahati için bkz. (Acar, 2013, s. 71-82).

[8]Samudri Raja (Samoothri/Zamorin), hem Müslüman Araplar hem de yerliler ile iyi bir ilişkisine sahipti. Müslümanlar Hint Okyanusuna kadar baharat ticaretini kontrol ediyordu. Bkz. (Malekandathil, 2004, s. 75).

Ramazan ayında Cuma günü Mirza Şâhruh tarafından Hindistan'a elçi olarak görevlendirilen Abdürrezzâk-ı Semerkandî yanında taşıdığı hediyeler, mektuplar, yolculukta gerekli tedarikler ve heyeti ile birlikte başkent Herât'tan yola çıkmıştır. Abdürrezzâk-ı Semerkandî'nin elçiliğinin amacı, diplomatik ilişkileri tesis etmenin yanında aynı zamanda kültürel ve ticarî bağlantılar kurarak ilişkileri güçlendirmekti (Semerkandî, 1372, s. 425-426; Alam-Subrahmanyam, 2021, s. 89; Novruzi-Barumand, 1390, s. 260-261).

Herât'tan yola çıkan Abdürrezzâk-ı Semerkandî o dönemde hem Timur Devleti'nin bir parçası olan ve de Hint Yarımadası'na giden deniz yollarının önemli bir bağlantı noktası olan İran topraklarını elçiliğin daha güvenli ve hızlı bir şekilde tamamlanmasını sağlamak için kullanmıştır. Semerkandî ilk olarak dağ yolları üzerinden Mekran ve Sistan'ın ıssız bölgelerinden geçmiş, yolculuğunun on sekizinci günü Kirman şehrine ulaşmış ve bu şehirde on yedi gün kalmıştı. Kalesi, çarşıları ve güzel evleri olan Kirman[9] şehrine ulaştığında buranın idarecisi Emir Hacı Muhammed Kanaşirin'in orada olmamasından dolayı görüşemeyen Semerkandî, Dekken sarayından yeni dönmüş olan Emir Burhâneddîn Seyyîd Halilullah b. Emir Naimuddîn Seyyîd Nimetullah ile görüşerek oraya dair bilgiler almıştı. Semerkandî Kirman'da gerekli eksikliklerin giderilmesi ve kendisi ile birlikte gelen heyetin dinlenmesinin ardından Şevval ayının beşinci günü Hürmüz Boğazı'na doğru yola koyulmuştur. O, Şevval ayının on beşinci gününe denk gelen on günlük yolculuğunun ardından nihayetinde Hürmüz[10] ulaşmıştır (Semerkandî, 1372, s. 514-527; Thackston, 1989, s. 300).

Abdürrezzâk-ı Semerkandî Hürmüz'e dair "…burası o dönemin dünyanın en büyük limanlarından biri olup doğu batı deniz yolları üzerinde yer almaktaydı. Buraya (Hürmüz) "Jarun" denildiğini ifade ederken denizler arasında yer aldığı için buranın eşi benzerinin olmadığını belirtir. Mısır, Şam, Rum, Azerbaycan, Irak-ı Acem ve Arap, Fars memleketleri, Horasan, Maveraünnehr, Türkistan, Deşt-i Kıpçak, Kalmuk Bölgesi, Meşrik Beldeleri, Çin, Maçin, Hanbalık başta olmak üzere pek çok noktadan gelen tüccarlar bu yolu bilir ve Hürmüz limanını kullanırlardı" ifadelerini kullanırken, yine kıtanın ticaret adaları ile denizin insanları şeklinde ifade ettiği "Çin, Machin, Java ile birlikte Bengal, Seylan ve Sumatra adasının doğusunda yer alan Ziyarbad ahalisinin şehirleri ve ayın, güneşin, bulutların zarafeti ile denizde kuvvetlendirdiği Tennaserim, Sukutra, Yeni Şehir (Siyam Ülkesi), Cezayir-i Diyul Mahal (Maldiv Adaları), Balibar bölgesi, Habeş, Zengaber, Bicanger, Gelberge, Gücerat, Kenabat ve Arap sahillerinden Aden ile Cidde'ye kadar pek çok noktadan insanlar, tüccarlar, taifelerin zengin kaynakları olan bu Hürmüz limana geldiğini" ifade etmiştir. Hürmüz'e dair yine "…dünyanın her yerinden tüccarlar başta olmak üzere insanların geldiğini, burada ne

[9]Bu merkez doğrudan Timurluların kontrolü altında olmayıp Turan Şah tarafından yönetilse de Mirza Şâhruh'un otoritesi hala kendini hissettirmekteydi (Alam-Subrahmanyam, 2021, s. 85).

[10]Umman Denizi'ni Basra Körfezi'ne bağlayan Hürmüz Boğazı'nın kuzeyinde, İran kıyılarının 6 km. açığında ve liman şehri Benderabbas'ın 16 km. güneydoğusunda bulunan 37 km^2 yüzölçümüne sahip küçük ve kayalık bir adadır. Arazisinin tarıma uygun olmaması ve çok sıcak, nemli havasının insanlara iyi gelmemesi yüzünden yaşamaya pek elverişli değildir. Önemini tarihî Basra körfezi-Hindistan deniz ticaret yolu üzerinde bulunması ve stratejik konumundan alır. XIV. yüzyılın başlarına kadar kaynaklarda adı geçen Hürmüz ise Hürmüz Boğazı'nın doğu sahillerinde Minâb nehrinin denize döküldüğü yerdeki koyun ağzında bulunan Hürmüz Limanı'dır (Bilge, 1998, s. 497-498).

isterlerse bolluk içinde ulaştıklarını, mallarını gerek nakdi olarak gerekse de değiş-tokuş ile yaptıklarını, altın ve gümüşün zenginliği ile birlikte bunlardan vergiler alınırken "Daru'l-Aman" şeklinde ifade edilen bu bölgede farklı din ve inançlara sahip kişilerin bir arada olmasına rağmen burasının adalet ile yönetilmekte olduğunu ve de burada yaşayan Farslar kadar dalkavuk ve Hintliler kadar bilge insanların da olduğunu" ifade etmiştir. (Semerkandî, 1372, s. 514-527; Aka, 1991, s. 129-130; Ametbek, 2003, s. 75; Thackston, 1989, s. 300; Alam-Subrahmanyam, 2021, s. 85vd). O, Hürmüz'de iken Hindistan'daki Hürmüzlü tüccar ve yetkililer Mirza Şâhruh'un elçisinin misyonunu bozmak amacıyla çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardı. Bu olumsuz faaliyetlerin nedeni Timurlu Devleti'nin Hindistan ile ticaret yapma ihtimalî sonrasında ekonomik olarak zarar görecek ilk noktanın Hürmüz olmasıdır (Bostancı, 2024, s. 368).

1442 Zilhicce ayının ortalarına kadar iki ay boyunca Hürmüz'de kalan Abdürrezzâk-ı Semerkandî oranın sultanın hizmetinde de görev alsa da burada ona iyi davranılmamış, hükümet yetkilileri tarafından her seferinde kendisine farklı bahanelerle yolculuk izni verilmeyerek onun Hindistan'a doğru hareketi geciktirilmiştir (Semerkandî, 1372, s. 514-527).[11] Ancak kendisine uzun süre bahanelerle yolculuk izni verilmeyen Semerkandî'ye üzerinden aylar geçtikten sonra hava şartlarının bozulduğu ve denizde fırtınaların başladığı dönemde seyahat izni verilmiştir. Aslında izin verilen dönem denizde yelken açmak için uygun havaların geçtiği, denizde gemilerin fırtına ile karşılaşma olasılığı ve korsanların saldırılarının yüksek olduğu zaman dilimi yukarıda da izah edildiği üzere Hürmüzlülerin onun elçilik misyonunu engellemenin en önemli göstergeleridir (Semerkandî, 1372, s. 514-527; Alam-Subrahmanyam, 2021, s. 86; Thackston, 1989, s. 300; Novruzi-Barumand, 1390, s. 261).

Hürmüz'den deniz yolu ile Hindistan'a yönelen Abdürrezzâk-ı Semerkandî elçiliği sırasında özellikle de deniz yolculuğunda çeşitli problemler ile karşılaşmıştır. Semerkandî'nin bu yolculuğu esnasında karşılaştığı önemli bir problem zorlu hava koşullarıdır. Semerkandî önce Kirman ardından Hürmüz limanından geçerken sıcak ve ılıman iklimin aksine gemideki deniz yolculuğunda soğuk ve kötü hava koşulları ile de karşı karşıya kalmış, rüzgârlar, dalgalar ve fırtınalar onun yolculuğunu kötü şekilde etkilemiş yolda rahatsızlanarak hastalanmasına da sebebiyet vermiştir. Bu yolculuğunda kötü hava koşullarında seyahatinin en önemli sebebi Hürmüz'den çıkışında buranın yöneticileri tarafından bilerek yolculuk izninin havaların deniz ulaşımı için problemli olduğu dönemde verilmesi diye ifade edilebilir. Onun için bu dönemde Hindistan yolunda karşılaştığı bir diğer problem ise korsanlarının onların gemilerine saldırdıklarında meydana getirmiş oldukları büyük tehlikelerdi. Ayrıca Hürmüz limanından çıkarken hava koşullarının kötü olması, onlara şehrin idarecisi tarafından yolculukları için tahsis edilen geminin küçük oluşu ve Hindistan'a götürmek üzere başkent Herât'tan yanlarında getirdikleri hediyeler ile birlikte ticaret amacıyla aldıkları atların bir gemiye sığdırılmama bahaneleri onların iki ayrı gemiyle yolculuk etme mecburiyetleri karşılaştıkları diğer büyük problemler idi. Bu durum deniz yolculuğunun güvenliği açısından

[11] Abdürrezzâk-ı Semerkandî yolculuğunu tamamlamasının ardından Herât'a döndüğünde Hürmüz padişahını Mirza Şâhruh'a şikâyet etmişti (Feridani-İctihadiyan, 1385, s. 121).

bir risk oluştururken Semerkandî bu seyahatinde gemideyken Mirza Şâhruh tarafından Hindistan'daki yöneticilere verilmek üzere yanında götürdüğü kıymetli hediyeleri çaldırmıştır[12] (Semerkandî, 1372, s. 514-527; Thackston, 1989, s. 300-301).

Semerkandî deniz yolculuğundaki korku ve yaşadıklarını "…denizin dehşetiyle ve gecenin kokusunun burnuma ulaşmasıyla üç gün boyunca nefes alıp vermem dışında dünya ile bağım kalmayacak derecede bilincimi kaybettim" şeklinde ifade etmiştir. Neticede korkuyla bindikleri gemiyle birkaç gün süren yolculuktan sonra arkadaşlarıyla birlikte çaresizce Maskat[13]'ta inmek zorunda kalmışlardı. Burada da birkaç gün sonra oradan Kurayyat[14] ve Kalhat[15]'a gittiler. Kurayyat'ta iken Hindistan'dan gelen bir tüccar ile tanışmıştı. Tüccara ona yolculuğun varış noktası hakkında sorduğunda o kendisine "Herât'tan başka gidilecek yer yoktur" sözleri üzerine "adeta bilincimi kaybedecek oldum" diyerek tüccarın söylediklerini not almıştır. Hindistan'a düzenledikleri elçilik sefareti yolunda geldikleri Kalhat'ta herkes hastalanırken Abdürrezzâk-ı Semerkandî'nin büyük ağabeyi Mevlânâ Afifuddîn Abdulvahhab vefat etmişti.[16] Semerkandî, Kalhat'ın havasını "…yılın muharrem hilali güzel görünüyordu. Bahar ve ekinoks günleri olmasına rağmen güneşin sıcaklığı ile nemi dünyaya yayılan cehennem ateşini hatırlatıyor, insanın kemiklerini ve iliklerini yakacak kadar sıcaktı. O kadar sıcaktı ki madendeki yakutu, kınındaki kılıcı mum gibi eritiyor, hançerin sapını süsleyen mücevherler kömüre dönüyordu" şeklinde kaydetmiştir (Semerkandî, 1372, s. 514-527vd; Alam- Subrahmanyam, 2021, s. 86-87; Thackston, 1989, s. 302). Burada sıcağın etkisinden dolayı geçirdikleri hastalıklarının geçmesi sonrasında gemilerine binerek Hindistan'a doğru yola çıkan Semerkandî nihayetinde 1442 yılında Kalküta'ya ulaşmıştır (Alam-Subrahmanyam 2021, s.88; Thackston, 1989, s. 303).

[12]Genel manada Abdürrezzâk-ı Semerkandî'nin Hürmüz'den başlayıp Herât'a dönünceye kadar geçen Hindistan deniz yolculuğunda Mirza Şahruh tarafından gönderilen hediyelerinin korsanlar tarafından yağmalanması, seyahat esnasında kendisinin hastalığı, ağabeyinin ölmesi, Kalküta'da nezaketsizce karşılanması ve kendisine gerekli ihtimamın verilmemesi gibi zorluk ve sıkıntılarla karşılaşmıştı. Bu açıdan Bicanger'de Hürmüzlülerin orada ona karşı oluşturduğu olumsuz havadan mı yoksa buranın idarecisinin memnuniyetsizliğinden mi kaynaklandığı bilinmeyen tavırlarından dolayı onun elçilik misyonu sahtelikle suçlanmıştır. Ancak Abdürrezzâk-ı Semerkandî ile beraberindeki heyet son derece zahmetli ve zorluklarla karşılaştıkları bu yolculukları sonrasında Hindistan'da önemli diplomatik ve kültürel görevlerini yerine getirmek için gayret göstermişlerdir (Semerkandî, 1372, s. 514-527).

[13]Arabistan yarımadasının güneydoğu sahilinde olup eskiden beri denizcilikle uğraşan Uman halkının başlıca ticaret limanıdır (Bilge, 2003, s. 77-78).

[14]Kurayyat Maskat'ın güney doğusunda yer alan bir sahil kasabasıdır. (Al-Salımı-Staples, 2015, s. 321).

[15]Uman deniz, sahilinde yer alan Umman'ın eski başşehri olup buranın dış dünyaya açıldığı önemli bir liman kentidir. Bkz., (Yıldız, 2019, s. 7-8); Bu şehir hakkında İbn Battuta'da Yemen'e dönüş, Umman ve Hürmüz'e Doğru Yolculuk" başlığının yer aldığı otuzuncu bölümde Kalhat şehrinden bahsetmiştir. O, "Kalhat şehri deniz kıyısında, çarşıları çok güzel duvarları "kaşani" denilen çinilerle kaplı şirin bir mescidi olan bir yer olduğunu, buradan deniz ve limanın görüldüğünü ve buranın ahalisinin ticaret ile uğraştığını" ifade etmiştir (Battuta, 2004, s. 382).

[16] Kaynaklarda onun "Muhakkak ki saatin bilgisi yalnız Allah'ındır. Yağmuru indiren ve rahimlerde olanı bilen O'dur. Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını ve hangi yerde olacağını bilemez. Ölecektir". Kur'ân-ı Kerim-Lokman Suresi 31:34'ü okuduğu belirtilir (Thackston, 1989, s. 302).

Abdürrezzâk-ı Semerkandî Hürmüz limanı kadar önemli olan ve halen de Hindistan'ın meşhur limanlarından biri olan Kalküta limanı hakkında "…Kalküta limanı Hürmüz limanı gibi aman abat liman olup her ülke ve beldeden tüccarların, nüfusun içerisinde olduğu özellikle Daryabar (deniz kıyısı) ülkelerden, Habeş, Zanzibar ve bazen de Beytullah tarafı başta olmak üzere Hicaz bölgesinden[17] gelerek bir süreliğine o limanda konaklarlar. Burası kâfirlerin şehri ve Darü'l-harb (savaş yeri)'dır. Bu şehre pek çok Müslüman da yerleşmişti. Müslümanlar cuma günleri namaz kılmak için Mescid-i Cami inşa etmişlerdi. Bunlar bu şehirde emin ve adil bir şekilde mütedeyyin bir adaletleri olan çoğu Şafi mezhebini benimseyen insanlardı. Bu emin ve adil şehirde öyledir ki deniz ticaretinde rol oynayan tüccarlar denizden buraya yüklü mallar getirerek gemiden indirip sokak ve pazarlara koyarlar. Bir müddet onu korurlar sonraları ise şehrin emniyetinden sorumlu görevliler gece ve gündüz o malları korurlar. Bu limandaki mallara kimse saldırmaz ve tüccarlar da rahatsız edilmezler. Ancak diğer limanların usulü ise şöyledir. Bir gemi belli bir limana giderken esen bir rüzgârla başka bir yere savrulur ise istilacılar tarafından yağmalanırdı ancak Kalküta'da herhangi bir geminin nereden gelip hangi bir yöne gittiğine bakılmaz geminin yağmalanmaz, saldırıya uğramaz, herkes aynı muameleyi görür ve de Hürmüz'den daha düşük vergi verirdi" ifadelerini kullanmıştır. Kalküta halkı için de "hem şekil, renk, kıyafet hem de dil, inanç, alışkanlık ve görgü açısından İran'da (Hürmüz Limanı) gördüklerinden tamamen farklıdır" ifadelerini kullanan Abdürrezzâk-ı Semerkandî, gemiden indiğinde hiç hayal etmediği çok farklı insanlarla karşılaştığını Hintliler ile ilgili "göbeklerinden dizlerine kadar peştamallarla bağlı çıplak siyahiler olduğunu Müslümanların ise Arap tarzı giysiler giydiğini ve her türlü törene katıldığını" belirtmiştir (Semerkandî, 1372, s. 527vd; Alam-Subrahmanyam, 2021, s. 89-91; Thackston, 1989, s. 304-305).

Abdürrezzâk-ı Semerkandî Kalküta'ya bir at, içi kürklü bir mont, başlık ve tıraz dâhil olmak üzere Mirza Şâhruh'tan gelen bir dizi hediye ile buraya vardıktan sonra kendisine tayin edilen yere yerleşip gerekli konuşmaların bitmesi ve yol yorgunluğunun geçmesinden ardından memuriyet görevine başlamıştı (Alam-Subrahmanyam, 2021, s. 88). O, Müslim ve Gayri Müslim bir grupla görüştükten ve kendisine uygun bir görevli tayin edildikten üç gün sonra Kalküta idarecisi ile görüşmeye götürülmüştü. Huzura gittiğinde gördüklerini "…onu kralı da diğer Hindular gibi çıplak buldum. Oradakiler krala Samudri Raja diyorlardı. Orda kral öldüğünde oğulları, kardeşleri ve diğer akrabaları olmasına rağmen kimseye tahtta görev verilmeyip yerine kız kardeşinin oğlu geçirilirdi. Hiç kimse zorla kral olmaz. Kâfirler Brahmanlar, Yogiler (Jogiyan) başta olmak üzere farklı gruplar altında çok çeşitlidirler. Hepsi aynı şirk ve putperestliğe iştirak etse de her kavmin farklı bir sistemi vardır. Kadınların birden fazla eşi olup ve bunların her birinin belirli bir görevinin bulunduğu bir kavim vardır. Gündüzü ve geceyi bölerler ve her biri kendi saatinde kadının konutuna gider. Kadının

[17]Hicaz Kızıldeniz'in doğusunda, kuzeyde Ürdün'ün liman şehri Eyle'den (Akabe) güneyde Yemen sınırındaki Asîr'e ve doğuda Necid çöllerinden Irak'a kadar uzanır. Bölgenin kuzey ve doğu sınırlarının nerede bittiği ihtilâflıdır. Tebük ve Filistin'in de buraya dâhil olduğunu söyleyenler de bulunmaktadır. Mekke'yi Hicaz'ın merkezi sayan coğrafyacıların yanında burayı Tihâme'ye, Medine'nin ise yarısını Hicaz'a, yarısını Şam'a dâhil edenler de bulunmaktadır. Bkz., (Küçükbaşı, 1998, s.432-137)

kocalarından biri içeride olduğu sürece, diğeri içeri giremez. İşte Samiriler bu kavimdendir" ifadeleriyle anlatmıştır. Yine Semerkandi Hindu rahipler arasında ineğin kutsiyeti ve din adamlarının bunlara verdiği ölüm cezalarına dair de eserinde değerlendirmelerde bulunmuştur (Semerkandî, 1372, s. 527-541; Alam- Subrahmanyam, 2021, s. 93). Kalküta idarecisi Samudri'nin sarayına onun huzuruna geldiğinde "meclisi kalabalık olup iki veya üç bin Hintli vardı. Müslümanların liderleri (Kalender-i Müslüman) de oradaydı" ifadelerini kullanmıştır (Thackston, 1989, s. 305). Semerkandî "Samudri'nin kendisini huzura geldiğinde belki de yanında getirdiği değerli hediyelerin çoğunun deniz yolunda hırsızlar tarafından çalınması sebebiyle yanında olmaması ve de Mirza Şahruh tarafından gönderilen onların İslam'a davet[18] etmesine dair fermanın okunmasının ardından bu fermanın belki de onun hoşuna gitmeyişi gibi ihtimallerden dolayı huzuruna kabul ettiğinde onun elçilik heyetinden memnuniyetsizlik duyduğunu, hoşnut olmadığını belirtirken, Kalküta hâkiminin tam anlamıyla kendisine saygı göstermeyerek tazimde tamamen eğilmediğini ve gerekli itibarı göstermediğini" dile getirirken sonrasında meclisten konutuma döndüğünü ifade etmiştir (Semerkandî, 1372, s. 527vd; Alam-Subrahmanyam, 2021, s. 92). Neticede Abdürrezzâk-ı Semerkandî 1442 Cemâziyelâhir ayından ertesi yılın yani 1443 Zilhiccesinin başına kadar Kalküta'da kalmıştır. Ancak bu süre zarfında Samudri'nin huzuruna ikinci bir defa kabul görmemişti (Bostancı, 2024, s. 368). Semerkandî Kalküta'da kaldığı mutsuz günlerine dair "o çirkin yerde kaldığımız için sarsılmıştık" ifadesini kullanmıştır. (Alam-Subrahmanyam, 2021, s. 92).

Kalküta'da geçirdiği sıkıntılı sürecin ardından buradan ayrılan Semerkandî Dekken'in bir diğer önemli noktalarından olan Bicanger'e gitmiştir. Ancak bazı kaynaklarda ise onun buradan ayrılışına dair farklı bir görüş ileri sürerek onun Bicanger idarecisinin davetinden dolayı gittiğinden bahsetmiştir. Bu görüşe göre Semerkandî Kalküta'da zorlu günler geçirdiği için adeta kaçmak için bir fırsat aramıştır. Ancak sonrasında Timurlu elçisinin Kalküta'ya gelişi, Samudri'nin ona karşı gösterdiği gayri resmiliği ve Mirza Şâhruh'un mektubu ile birlikte orada mahsur kaldığı haberinin Bicanger idarecisine ulaştırılması sonrası onun burada geçirdiği zorlu günlerin geride kalacağının ilk göstergeleri olmuştur. Bicanger idarecisi Samudri'ye bir haberci göndererek Mirza Şâhruh'un elçisinin kendisine gönderilerek oradan çıkmasını talep etmişti. Bicanger idarecisin gücünden korkan Samudri ve çaresizce Timurlu elçisini serbest bırakma mecburiyetinde kalmıştır"(Feridani-İctihadiyan,1385, s.124-125). Diğer bir görüşe göre de elinin kolunun bağlandığı bir çıkış yolu aradığı bir dönemde bir gece kendisinin rüyasında Mirza Şâhruh'u gördüğü mistik bir şekilde ortaya çıkmıştı. Mirza Şâhruh'un elçinin yüzünü okşayarak ona üzülmemesini söylediği bu rüya kendisini rahatlatmıştı. Uyandıktan sonra arkadaşlarına rüyasını anlatan Semerkandî için nitekim sevindirici bir haberin eli kulağındaydı. Çünkü o gün geniş bir krallık ve muhteşem bir diyar olarak nitelendirilen Bicanger'den hükümdara davetsiz bir elçi gelmişti. Heyet Timurlu elçiyi

[18] "Ey peygamber! Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır. Ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Şüphesiz Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir". Kur'ân-ı Kerim-Nahl Suresi 16:125.

hükümdarlarının sarayına gönderilmesini Samudri'den talep etmesi şeklindeydi. Neticede de Semerkandî buradan ayrılmıştır (Alam-Subrahmanyam, 2021, s. 93-94).

Abdürrezzâk Semerkandî Kalküta'dan ayrılıp gemiye bindiğinde Malabar'ın[19] bir parçası olan Panderani (Fandrayna)[20] Limanından geçerek Bicanegar'a sınır olan Mangalore[21] Limanına ulaşmış ve orada üç gün geçirmişti. Mangalore'deki üç gün kalmasının ardından kara yolculuğu ile tekrardan yola koyularak dünyada eşi benzeri olmayan Bilor tapınağı[22] başta olmak üzere puthâneler, hoş bahçeler ve diğer doğal güzellikleri gördükten sonra 1443 Nisan ayının sonunda Bicanger şehrine ulaşmıştır. Onun Kalküta'dan Bicanger'e yolculuğu yaklaşık olarak bir ay sürmüştür (Semerkandî, 1372, s.551vd; Alam- Subrahmanyam, 2021, s.94-95; Thackston, 1989, s. 306; Novruzi-Barumand, 1390, s. 262vd).

Bicanger idarecisinin azameti ve o ülkenin bayındırlığının etkisinde kalan Semerkandî bu durumu "…Bicanger idarecisi kendilerini gemiden inerken karşılamaları için kalabalık bir topluluk göndermişti. Cihanbani bir yöneticisi olan bu ülkenin sınırları, Serendip'ten Gülberge[23] vilayetine ve Bengal[24] sınırından Malabar'a kadar binlerce ferseng[25] büyüklüğünde abad, refah içinde bir ülke idi" şeklinde ifade etmiştir. (Semerkandî, 1372, s. 551-553; Alam- Subrahmanyam, 2021, s. 96).g

O dönemde Bicanger şehri Hindistan'ın en güzel şehri idi. Abdürrezzâk-ı Semerkandî bu şehir ile ilgili gördüklerini "…burası muazzam büyüklükte ve kalabalık nüfusa sahip olup

[19] Kuzeyde D'eli Dağından güneyde Komorin Burnu'na kadar uzanan ve doğuda Batı Gatlar'la sınırlanan yaklaşık 550 kilometrelik bir kıyı şeridi olup kaynaklarda Malabar adıyla anılmaktadır. Burası Hindistan'ın güneybatısında yer alır. Bölgeye Malabar adıyla ilk defa Arap ve Fars denizcilerinin atıfta bulunduğu, kelimenin Dravid dilinde "dağ" anlamına gelen malai ile Farsça "ülke" anlamındaki bar veya Arapça berr kelimesinin birleştirilmesiyle ortaya çıkmış olabileceği ileri sürülmektedir. Bölgenin yerli halkın dilindeki adı ise Malayalam ve Keralam'dır. Bkz., (Özcan, 2003, s. 465).

[20]Kalküta'nın on mil kuzeyinde yer alan bir liman olup bu şehre dair İbn Battuta'da "bahçeleri ve çarşıları ile büyük ve güzel bir şehirdir. Burada Müslümanların üç mahallesi mevcut olup her mahallede bir mescit bulunmaktadır. Ayrıca şehrin sahil tarafında ilginç mimarisi ile dikkat çeken bir de ulu cami vardır. Müslümanların kadılık ve hatipliğini yürüten Ummanlı bir şahıstır" demiştir (Battuta, 2004, s. 801).

[21]Mangalore ve tarihi hakkında bkz., (Moraes, 1927).

[22] Semerkandî'nin Bilor tapınağı ve diğer puthâneler dair kullandığı ifadeler için bkz., (Alam-Subrahmanyam, 2021, s. 95-96).

[23]Dekken'deki Behmeni imparatorluğunun başkenti olan Gülberge şehri ve Behmeniler hakkında bkz., (Konukçu, 1992, s. 353).

[24] Kuzeybatısında Bihâr ve güneybatısında Orissa eyaletleriyle sınırlanan Bengal, kuzeyde Himalayalar'a kadar uzanır. Coğrafî sınırları tarih içerisinde çeşitli sebeplerle birçok defa değişmiş, ancak bölge Ganj ve Brahmaputra nehirleriyle bunların kollarının mecra ve delta bölgesi olma özelliğini daima korumuştur. (Özcan, 1992, s. 436); Yine Bengal'e dair seyahatinde notlarını aktaran Marco Polo ise Bengal için güneye doğru uzanan Hindistan sınırının üstünde bir eyalet ifadesini kullanır. O, Kubilay Han'ın sarayında bulunduğu dönemde buranın zapt edilmediğini ancak Han'ın askerlerinin oranın zaptı için gönderildiğini, Bengal halkının kendine has bir dil kullandığını, Bengal'in esir pazarları ile bilindiğini, buranın halkının çoğunlukla pirinç yediğini ve iyi cins pamuk yetiştirilip bunun da civar eyaletlere iyi fiyattan satıldığından bahseder. Bkz., (Marco Polo,1980, s. 10-11).

[25]Farsça ferseng kelimesinden Arapça'ya geçmiştir. Kāmûs-ı Osmânî'de 3 mil uzunluğunda mesafeye 1 fersah denildiği kayıtlıdır. 1 fersah İran'da, atın normal yürüyüşüyle 1 saatte gittiği mesafe karşılığı kullanılmakta olup bu da 6000 zirâ (6,23 km.) yapmaktadır. Bkz., (Halaçoğlu, 1995, s. 412).

yaklaşık üç yüz limanı vardı. Orada krala Ray (Raja)[26] derlerdi. Brahmanlar kralın yanında büyük statüye sahipti. Semerkandî, dünyanın hiçbir yerinde oranın halkı gibi bilinçli, eğitimli kimseleri gözleriyle görmediğini, burada güzel tapınaklar, büyük saraylar olduğunu ve de büyük zenginlikler ile tarif edilemeyecek kadar göz alıcı doğal manzarası ile bu kadim şehri görmeye gelenlerin buradan büyülendiğini, onun refah seviyesi ile yeşilliğini övdüğü" ifadeleriyle kaydetmiştir. O yine buranın Delhi[27] gibi eski şehirlerdekine benzer yedi tane hisar ve bend içinde inşa edildiğini, ilk hisarın etrafında elli metre genişliğinde bütün taşlar yarısı toprakta yarısı da insan boyundan büyük şekilde dışarıda piyade ve süvarilerin kolaylıkla hisarın yanına gidememeleri için birbirine yakın yerleştirilmiş şekilde inşa edildiğini belirtmiştir. Yine dağların tepelerine sağlam hisarların yapıldığını, şehrin dört tarafında giriş kapılarının olduğunu, bunların muhafızlarca korunduğunu, kuzey taraftaki ilk hisardan güney taraftaki hisara kadar olan mesafenin iki ferseng (12,46 km) olduğunu, doğu ile batıdaki hisarlar arasında da pek çok bahçenin kurulup çitlerle çevrildiğini, yan yana dükkânlar ile birlikte pek çok binanın inşa edildiğini ve de pazar yerlerinin olduğunu belirtirken sarayının kapısı kuzey tarafta hepsinin üzerinde konumlandığını" ifade etmiştir [28] (Semerkandî, 1372, s. 551-553vd).

Bicanger şehrindeki pazar yerleri ile ilgili olarak "…burada çarşılar son derecede geniş ve uzundur. Çiçekçiler dükkânların önünde uzun ve yüksekçe sahanlıklar olup ve her iki tarafta da çiçek satarlar. O şehirde sürekli çiçek açan güzel kokulu bitkiler vardır. Oradaki insanlar yemek yemeye ne zaman ihtiyaç duyuyorlarsa aynı ölçüde çiçeksiz kalamamaya da dayanamazlar" ifadelerini kullanan Semerkandî, "şehirdeki her meslek sahibine (zanaatkâr) ait dükkânların birbirine bitişik olduğunu" da belirtir. Bu pazarlarda yer alan kuyumculara dair ise "inci, yakut, elmas, zümrüt bu pazarlarda açık bir şekilde satıldığını belirtirken iyi incileri (mervarid) ve gökteki mücevher olan Allah'ın bahşettiği gönül mücevherlerinden yapılmış gibi görünen, Hikmet denizine dalanların bile benzerini göremediği hükümdarlık incileri vardır. Bu inciler öylesine parlaktır ki ayın on dördüncü günündeki çehresi sadece onlara bakarak tutuşur" ifadelerini nakletmiştir. (Semerkandî, 1372, s. 551-553vd; Thackston, 1989, s. 308; Alam-Subrahmanyam, 2021, s. 98).

Abdürrezzâk-ı Semerkandî Bicanger'deki dîvânhâneler, darphâneler ve de şehirdeki filhâneler hakkında "…revağın sağ tarafında muntazam bir şekilde kralın dîvânhânesi olup, onun önünde bir adamdan daha yüksek otuz arşın uzunluğunda ve altı arşın genişliğinde bir kaide yapılmış olup kayıt ve kâtipler salonu oradadır. Burada yazılar gerek Hindistan cevizi yapraklarına gerekse de yumuşak diye tabir ettiği taşların kazıtılarak üzerine iki türden yazılır" ifadelerini kullanmıştır. Dîvânhâneler ile ilgili olarak ise cihil sütunun (kırk sütun) ortasında Dhannayak olup bağımsız yargılama için kurulan bir yerde oturur. Burada işi olan

[26] O dönem Bicanger kralı II. Deyu Raya'dır. Bkz.,(Alam- Subrahmanyam, 2021, s. 98).

[27] Tarihî bir şehir olan Delhi, Orta Hindistan'ın kuzeyinde ve Himalayalar'dan yaklaşık 160 km. mesafede Ganj nehrinin kollarından Yamuna ırmağının batı yakasında kurulmuştur. Delhi hakkında bkz., (Nızami, 1994, s. 126).

[28] Abdürrezzâk-ı Semerkandî bu şehre geldiğinde bu şehrin büyüklüğünü Herât'ta yer alan noktalarla kıyaslamaktadır. Geniş bilgi için bkz., (Thackston, 1989, s.3 07; Alam- Subrahmanyam, 2021, s. 97).

herkes görevlilerin arasına gelerek alçakgönüllü bir şekilde hediyesini sunar, başını yere koyar ve sonrasında ayağa kalkarak davasını savunur. Dhannayak o krallıkta adaleti sağlamak için belirlenen kurallara göre yargıda bulunur. Hüküm verildiğinde kimse konuşmaz. O dîvândan kalktığında önünde çok renkli çetr'ler[29] (şemsiyeler) taşınır, ilahiciler o oturana kadar dua ederdi. Krala ulaşmadan yedi yerde kapıcılar görevlendirilir. Dhannayak geçerken çetr taşıyanların her biri bir kapıda durur ve yedinci kapıdan kendisi geçerek kralın huzurunda gidip otururdu" ifadelerini nakletmiştir. Semerkandî yine kralın sarayının sol tarafında ise Darphâneler (zerrabhâne) olduğundan bahsetmiştir. O, burada üç çeşit altın alaşımından basılan paraların varlığından bahsetmiştir. "Bunların birine varaha (yaklaşık bir miskal veya on Kepeki dinarı değerinde), ikincisine partab (birincisinin yarısı değerinde), üçüncüsüne ise fanam (varaha'nın onda biri değerinde) denir. En yaygın olan para ise fanam'dır" demiştir. Semerkandî "o ülkede, tüm eyaletlerin belirli bir zamanda nakit parasını Darphâneye (zerrabhâne) getirmesi geleneğinden bahsetmiştir. Divan herhangi birine nakit vermek isterse zerrabhâneye bu durumu yazılı olarak bildirir. Askerler (sipahiyan) ise maaşlarını (mersum) dört ayda bir alırlar. Hiç bir vilâyette kimseye bir yer tahsis edilmemiştir" şeklinde ifade etmiştir. Yine kralın hazinesi hakkında "…tek bir blok halinde eritilmiş altınla dolu havuzlar gibi odalardan oluşur. Bölgenin bütün ileri gelenleri, halk, hatta çarşıdaki zanaatkârlar bile kulaklarına, boyunlarına, kollarına, bileklerine, parmaklarına inci ve mücevher takarlar" demiştir. Semerkandî "bu memleket o kadar çok zenginlikler ile doluydu ki kralın altın ve mücevherler ile dolu evi vardı" ifadelerini kullanmıştır. O, yine Dîvânhânelerin bitişiğinde ise filhânelerin bulunduğundan bahsetmiştir. "Kralın ülkede çok sayıda fili olmasına rağmen büyük filler bu dergâhta korunur, ilk ve ikinci hisarın içinde kuzey ve batı tarafları arasında çoğaltılırdı. Bu filler içinde beyaz ve mercimek renginde olanlar kralın hoşuna gittiğinden ve hükümdarın onu görmesinin iyi bir alamet olarak görmesinden her gün huzuruna getirilirdi. Bazen de günahkârlar fillerin ayaklarının altına atılırdı. Seylanlı fil tüccarları ise bunları çeşitli vilayetlere götürerek pazarlarda satarlardı. Darphânelerin karşısında ise tersane bulunmaktadır" ifadelerini nakletmiştir (Semerkandî, 1372, s. 551-553vd; Alam-Subrahmanyam, 2021, s. 99-100; Thackston, 1989, s. 308-309).

Bicanger şehrindeki gözlemlerini nakleden Abdürrezzâk-ı Semerkandî buraya indiğinde Kalküta'dakinin aksine gerekli teşrifat ve ihtiram ile karşılanmıştı. O "kendisini karşılamak için birkaç kişinin gönderildiğini ve mihmandar tarafından ikâmet etmesi için eşdeğeri Herât şehrinde ana yolu olan Melik Kapısı'nda bulunabilecek son derecede güzel konutlar tahsis edildiğini" belirtmektedir (Semerkandî, 1372, s. 551-553vd; Thackston, 1989, s.309). Neticede birkaç günlük yolculuğun vermiş olduğu yorgunluğun geçmesinin ardından kendisi buranın idarecisinin teşrifat görevlileri tarafından alınarak huzura götürülmüştü. Kendisi Bicanger idarecisi ile görüşmesini "…bir gün kralın sarayından haberciler geldi. Ertesi gün beş at, ipek ve saten kaftanlar alarak saraya gittim. Kral muhteşem bir çihil sütunda oturuyordu. Sağında ve solunda bir kalabalık vardı. Zeytunî saten ipeğinden bir kaftan (kaba)

[29]Türkçe'ye Farsça'dan geçen ve "şemsiye, çadır" anlamına gelen çetr'in aslı Sanskritçe çhattra (gölgelik, siper) kelimesidir (Taneri, 2008, s. 293).

ve kıymeti hesaplanamayacak kadar değerli parlak incilerden bir kolye takılıydı. Teni esmer, zayıf, uzun boylu ve oldukça gençti. Yanaklarında koyu renk izler (tüy/kıl olabilir) vardı ama çenesinde hiçbir şey yoktu. Yüzü keskin hatlara sahipti. Beni önüne getirdiler. Eğildim. Dikkatini bana verdi. Beni yanına oturttu. İtimatnâmemi (amannâme/elçilik güven mektubu) aldı ve yetkiliye teslim etti. Farsça konuşan bir tercüman aracılığıyla "azametli padişahın elçisini kabul etmekten memnunuz" dedi. Hava sıcak ve rahatsız edici olduğundan sohbet kısa sürmüştü. Sıcaktan ve giydiğim tüm kıyafetlerden dolayı aşırı terlediğimden, kral nezaketle elinde tuttuğu Çin yelpazesini bana verdi. Bir demet betel yaprağı, beş yüz fanam ve yirmi miskal kafur topuyla bir tepsi getirildi. Geri çekilme izni aldıktan sonra, ikametgâhıma döndüm. Günlük payım iki koyun, dört çift kümes hayvanı, beş maund pirinç, bir maund yağ, bir maund şeker ve iki altın varaha'dan oluşuyordu. Bunlar her gün bana getiriliyordu. Haftada iki kez gün sonunda kral beni çağırır ve Mirza Şahruh hakkında sorular sorardı. Her seferinde bir paket fanam, bir demet betel yaprağı ve birkaç miskal kafur getirirlerdi. Tercümana, "Krallarınız elçileri ziyafetlere çağırıyor fakat siz ve ben aynı yemeği yemediğimiz için bu altın paketi elçinin ziyafeti olsun derdi" şeklinde nakletmiştir (Semerkandî, 1372, s. 551-553vd; Thackston, 1989, s. 310-311; Alam-Subrahmanyam, 2021, s. 100-101). Abdürrezzâk-ı Semerkandî neredeyse iki yılını Bicanger'da geçirdi. Ancak onun Dekken'in başka bölgelerine gidip gitmediğine dair elimizde bilgi yoktur.

Semerkandî'nin Bicanger'de kaldığı dönemde buranın idarecisine erkek kardeşinin Bicangerli bir grup ayan ve rical ile birlikte onu öldürmek için saldırdığına dair de notlar aktarır. O bu saldırının sonucu hakkında "onun saldırısı başarısız olmuş ve Bicanger hâkimi Dev Ray'ın zaferi ile sonuçlanmıştı" ifadesiyle kaydetmiştir. Bu olayın ayrıntılarını "…hain kardeş, kral ve devlet adamlarını düzenlediği bir ziyafet tören için davet etmişti. O dönemde kâfirler arasında birbirlerinin huzurunda yemek yememek adettendi. Bu davete gelen misafirler büyük bir divanda oturuyorlardı. Gelen misafirlere kralın kardeşi her seferinde içeriye gönderdiği kişi aracılığıyla sırayla ziyafete katılması için haber veriyordu. Düzenlenen ziyafette bunlar olurken, şehirde de her yerde davullar çalıyordu. Her misafir gelip kendisine tahsis edilen odaya girdiğinde, arkalarında saklanan iki hain ortaya çıkıyor ve onları bıçaklayarak öldürüyordu. Çalınan davullar ve kargaşanın yarattığı gürültü nedeniyle, bu olayı o zaman zarfında çok az kişi bilmekteydi. Bu şekilde yapılan tuzak ile devlet yönetiminde bulunan herkes ortadan kaldırılmıştı. Devlet adamlarının öldürüldüğü bu ziyafette kralın kardeşi meclisi olduğu gibi hararetli bir şekilde bırakıp kralın sarayına gitmişti. O sarayda kapılarda bulunan muhafızları da kandırarak ziyafete katılmaya davet etmişti. Muhafızları da bu şekilde ortadan kaldıran kralın kardeşi elinde bir tabak betel yaprağı ve altında şimşek gibi parlayan bir kattara ile kralın huzuruna girerek krala, "meclis hazır ve kraliyet gelişini bekliyor" demiştir. Ancak kral ise rahatsızlığından dolayı kendini iyi hissetmediğinden gitmek istemediğini ve kendilerinin gidip eğlenmelerini söylemişti. Hain kardeş kralın geleceğinden umudunu kestiğinde, kattara'yı çekerek kralı vurmuş ve onun vücudunda birkaç derin yara açmıştı. Bu saldırı ile tahtın arkasına düşen kralın öldüğünü düşünen kardeşi onun tamamen ortadan kaldırmak için adamlarından birini kralın başını kesmesi için göndermiş ve kendisi de oradan ayrılıp revakın üstüne çıkarak halka "kralı,

kardeşlerini, askerî komutanları, devlet adamlarını ve tüm memurları öldürdüm. Şimdi ben kralım" şeklinde bağırmıştı. Ancak kralı öldürmeye giden hain kardeşin adamları tahta yaklaştığında tahtın arkasına düşen kral tahtı adamın göğsüne doğru iterek onu düşürmüştü. Sonrasında ise korkuyla bir köşede saklanan bir muhafızın yardımıyla haini öldürerek haremden dışarı çıkmıştır. Kral oradan çıktığı vakit kardeşi hala çıktığı revakın üzerinden halkı onu kral olarak kabul etmeye çağırıyor iken kral, "ben hayattayım ve iyiyim, onu yakalayın" diye bağırmasının ardından halk toplanarak onu aşağı çekerek öldürmüştü. Bu suikast girişiminde bu olay olmadan önce Seylan'a gitmiş olan vezir Dhannayak hariç herkes hayatını kaybetmişti. Bu gelişmelinin ardından kral onu çağırmak ve de felaketi ona bildirmek için bir haberci göndermiştir. Kral bu suikast olayında parmağı olduğundan şüphelendiği pek çok kişiyi öldürmüştü" cümleleri ile nakletmiştir. Semerkandî'nin suikast gelişmesinin yaşandığı olayların ardından o dönemde gözlemlediği bir diğer önemli gelişme ise "mahanavami" adı verilen askerî törenlerdi. Bu törenlere dair "…bölgelerin kâfirleri, gurur ve kudretleriyle, yılda bir kez bir imparatorluk festivali, mahanavami adını verdikleri şöleni kutluyorlardı. Bicanger kralı, tüm diyarlarından lider ve reislerin saraya gelmesini emrederek kutlamalar yaparlardı. Lambalar, ışık, sevinç, dans törenlerde olurdu. Bu törenlerde Brahmanalar ve askerî generaller binlerce fili başkentte toplar, onlar süslenir ve kadın şarkıcıların çoğunlukta olduğu müzikli eğlenceler tertip edilirdi" şeklinde nakletmiştir. Bu kutlamaların ardından Bicanger idarecisinin kendisine ihtiramda bulunduğunu belirten Semerkandî, onun kendisine Herât, Semerkand ve çeşitli noktalarla ilgili sorular sorduğunu dile getirirken kendisine de hediyeler gönderdiğini de nakleder (Semerkandî, 1372, s. 553vd; Alam-Subrahmanyam, 2021, s. 101-106; Thackston, 1989, s. 312-314).

Bicanger hâkiminin Semerkandî'ye Kalküta'dakinin aksine ilgi göstererek karşılaması ve görüşmelerin sonrasında da kendi elçisini Timurlu başkenti Herât'a göndereceğine dair kararı burada faaliyet yürüten Hürmüzlü tacir ve yetkililer arasında endişe ve paniğe sebep olmuştu. Bu sebeple Semerkandî'nin elçilik misyonunu sekteye uğratmak için bir komplo tasarlamışlardı. Onlar Semerkandî'nin Şâhruh'un elçisi değil bir şekilde onun fermanını elde eden bir tacir olduğu yalan haberi yaymışlardır (Bostancı, 2024, s. 369; Thackston, 1989, s. 315; Novruzi-Barumand, 1390, s. 265). Bu sürece dair Abdürrezzâk-ı Semerkandî Bicanger'de kaldığı dönemde dair Hürmüz ahalisinden birkaç kişiden dolayı talihsiz olaylarda yaşadığı şeklinde naklederken, bu olayların neticesinde Bicanger hâkimi II. Deva Raya'nın Semerkandî'ye karşı duyduğu saygı ve sevgisi bitmiş, ona bir süreliğine vermiş olduğu yardımları da kesilmişti. Bu durum Semerkandî'nin burada zor bir dönem geçirmesine sebep olmuştu. Semerkandî bu olayın ayrıntılarını "…Hürmüz'den gelip burada yaşayan bir grup krala elçi gönderme arzusunda olup burada zorunlu sığınma isteğinde bulunmak için Andras'ta Semerkandî'nin Şâhruh'un elçisi olmadığına dair kötü niyetli bir plân yapmışlardı. Yapılan bu kötü niyetli plân vezir ve krala ulaşmıştı. Onların Semerkandî'nin Mirza Şâhruh'un elçisi olmadığını ve onun hükmünü eline alan bir tacir olduğuna dair zehirli görüşü kralın da aklına koyulmuştu" demiştir (Semerkandî, 1372, s. 553vd; Thackston, 1989, s. 315-316). Buna ilaveten haraç olarak para toplamak amacıyla Bicanger'deki suikast girişiminin ardından iç anlaşmazlıklardan fırsat sağladığına karar veren ve Gülberge hükümdarı Sultan Alâeddîn

Ahmed Şah olarak tanınan Behmeni sultanının yaklaşmakta olan işgal haberi de şehre ulaşmıştı. Çatışma, Behmeni sultanının Bicanger'i kâfir yönetimden kurtarmak istediğini iddia etmesi ve Deya Raya'nın bu iddiayı şu şekilde yanıtlamasıyla açık dini terimlerde ortaya çıkmıştır. Semerkandî bu durumu "…tıpkı onun sultanlığından elde edeceğim her şeyi kuşak bağlamışlara (zümândar) ve Brahmanlara vereceğim gibi O sultanı da imparatorluğundan ne alabilirlerse hepsine ganimet gözüyle bakarak, onları seyitlerine ve ulemasına dağıtacaktır" sözleriyle biraz hayalperest ifadeler kullanmıştır. Bu gerilim ortamı Semerkandî'nin durumunu daha da kötüleştirdi. Çünkü bu durum Dhannayak'ın (bana kıymet veren vezir olarak bahsetmiştir) savaş cephesine gitmesini gerektirdi. Onun yokluğunda Zünnandâr olarak adlandırılan Hanamba (Hanumantha) isimli biri ön plâna çıktı. Semerkandî onu "…tüm kötü niteliklere sahip ve herhangi bir özelliği olmayan, kısa boylu, şeytani, aşağılık, cimri bir sefil" olarak tanımlamaktadır. Görünüşe göre Hanamba Semerkandî'nin kimliği üzerinde şüphe uyandıran Hürmüzlülerin yaydığı söylentilerden etkilenmiş ve ona verilen harcıhâh'ı kesmiştir. Böylelikle elçinin Timurlu imparatorluğuna ait aman mektubunu sinsice ele geçirmiş tüccarlık (sevdegâr) yapan şarlatan olduğu söylentisi şekillenmeye başlamıştır (Alam-Subrahmanyam, 2021, s. 104-106). Bu talihsiz durum birkaç ay sürmüştü. Bicanger idarecisi ara ara bu perişan haldeki elçinin de durumunu sorsa da onun günlük erzak ve görevlerinden habersizdi. Neticede Dhannayak'ın cepheden geri dönmesi ile bu durum sonlanmıştı. Vekili cezalandıran Dhannayak, Semerkandî'ye verilen ödeneği yeniden vermeye başlamıştır. Sonrasında ise Bicanger'de zor günler geçiren ve yalancılık ile suçlanan Abdürrezzâk-ı Semerkandî'nin heyetinin ve faaliyetlerinin doğruluğu için Bicanger'de yaşayan Horasanlı Hoca Mesûd ve Hoca Muhammed adlı iki kişi yanında bir mektup ve değerli hediyeler olmaksızın Mirza Şâhruh'un yanına gönderilmişlerdi. Semerkandî'nin buradan eşyalarını toplayarak ayrılması onun aslında Hindistan'daki elçiliğinin de sonu anlamına gelmektedir (Semerkandî, 1372, s. 553-554; Alam- Subrahmanyam, 2021, s. 106).

Abdürrezzâk-ı Semerkandî Bicanger'den ayrıldığında "…Şahruh Mirza'nın seni elçi olarak göndermediklerini söylüyorlar. Eğer söyledikleri gibi değilse sana daha fazla riayet gösteririz. Şayet bir daha bu ülkeye gelirsen, o zaman Mirza Şâhruh'un seni gönderdiğini anlarız. Biz de saltanatımızın uygun gördüğü ne varsa onu yerine getiririz" şeklinde bir uyarıya da maruz kalmıştı. Dolayısıyla Hürmüzlülerin yürüttüğü bu faaliyetlerin Semerkandî'nin elçiliğinin zayıflamasında etkili olduğu görülmektedir (Semerkandî, 1372, s. 553-554; Bostancı, 2024, s. 369; Thackston, 1989, s. 316).

Bütün bu gelişmelerin ardından Abdürrezzâk-ı Semerkandî 1443 yılının Şaban ayının on ikinci günü Bicanger hâkiminin elçileri ile birlikte o şehirden çıkarak on sekiz gün süren yolculuğunun ardından Ramazan ayının başında Bacanor Limanına ulaşmış ve Zilkade ayının yirmi ikisine kadar da orada kalmıştır. Bacanor Limanında iken o dönemin Müslüman halkı için önemli bir şahsiyet olan ve yüz yirmi yaşında olan Emir Seyyid Alaüddin Meşhedî ile tanıştığını da belirten Semerkandî burada iken Bicanger elçisi Hoca Mesud'un da öldüğünden bahsetmiştir. Daha sonra gemiye tekrar binerek Maskat ve Hurfağan Limanlarında birkaç gün durduktan sonra tekrardan yola çıkan Semerkandî ve Bicanger kralının elçileri 1444 (642) Sefer

ayının on ikinci günde Hürmüz'e ulaştılar [30] (Semerkandî, 1372, s. 554vd; Alam-Subrahmanyam, 2021, s. 107; Thackston, 1989, s. 316).

Abdürrezzâk-ı Semerkandî Hürmüz'de iken Mirza Şâhruh'un hastalandığı haberi yayılmıştı. Bu haber Hürmüz Limanında yoğun ticarî faaliyetleri olan Irak ve Fars bölgeleri ile beraber denize kıyısı olan noktaları adeta sallamış ve ticaret burada zorunlu bir şekilde durmuştu. Bu nedenle Abdürrezzâk-ı Semerkandî Mirza Şâhruh'un sağlığına dair müjdeli haberi alıncaya kadar yetmiş gün burada mecburi kalmıştı. Mirza Şâhruh'un sağlığının düzeldiği haberinin gelmesi ve bölgede güvenliğinin sağlanmasının ardından yola koyulan Abdürrezzâk-ı Semerkandî önce Meymend, Sircan [31] ve sonrasında Kirman'a ulaşmıştır. Semerkandî, Kirman'da iken buranın idarecisi olan Emir Hacı Muhammed'i, daha Hindistan'a doğru ilk yola çıktığında şehrin koşulları ve kendisine karşı davranışlarından dolayı Mirza Şâhruh'a şikâyet etmesi sonrasında onun Herât'a çağırılmasına bağlı yaşanan gelişimlerden dolayı hoş karşılanmadığını dile getirir. Neticede Kirman'dan ayrılan Semerkandî 1445 yılında Ramazan ayının ortasında yorucu, tehlikeli ve verimsiz geçen elçiliğinin ardından Herât'a ulaşmıştır. Ramazan ayının on altıncı günü Abdürrezzâk-ı Semerkandî Mirza Şâhruh'un huzuruna Bicanger hâkiminin elçileri Hoca Cemaleddîn[32] ve Hoca Muhammed Horasanî ile birlikte gelmişlerdi. Semerkandî, Şâhruh'un elini öptüğünü, huzurunda eğilmiş bir şekilde durmasına rağmen oturmasının istendiğini, o diyarların hükümdarlarından ve gemideki yolculuğundan bahsettiğini ifade etmiştir. Sonrasında ise "elçiler, Hoca Muhammed ve Hoca Cemaleddîn'e ise büyük emirler tarafından tahtın ayağına kadar eşlik edildiğini ve yeryüzünün hükümdarlarının arzuladığı bir onur olan el öpme mutluluğuna eriştiklerini, Ona getirdikleri üç yakut yüzük ve on yük Hint esansiyel yağı gibi büyük kıymeti olmayan hediyeleri ve mektubunu takdim ettiklerini" nakletmiştir. Elçilerin beraberinde getirdiği bu hediyeler Şâhruh tarafından beğenilip kabul görmüştür. Şâhruh uzun yılar boyunca ülkesine bu coğrafyadan gelmeyen ve huzura kabul edilen bu elçilere ihtiram göstermiştir. Mirza Şahruh bu elçileri Semerkandî'nin ifadelerine göre "haftada iki kez saraya çağrılıyor ve onların saraydaki meclisinde oturmalarına izin veriliyordu. Hazret-i Zülcelâl, hem huzurumda, hem de gıyabımda, beni birçok defalar methetti ve önemli devlet işleri ile meşgul olmadığı zamanlarda, o memleketler ve kâfir memleketinin yenilikleri hakkında bana sordu. Ben de gerçeğe uygun olarak anlattım" demiştir. Neticede gelen bu elçiler Şâhruh'un sarayında 1445 yılının Zilhicce ayına kadar burada kalmışlardı. Daha sonra ise her birine birer at, bir eyer, bir nevruz kilimi, üç bin kebeki dinarı ve on nöker ile Hürmüz limanına ulaşıncaya kadar kendilerinin yiyecek masrafları ile atlarının yemleri için dört yüz dinar verilirken Mirza

[30]Hürmüz'e kadar olan yolculuk hakkında geniş bilgi için bkz., (Semerkandî, 1372, s. 554-560)

[31]Semerkandî Sircan'da Şeyh Şuca Kirmanî hazretlerinin kabrini ziyaret ettiğini, eşi benzeri olmayan Sircan Kalesini gezdiğini ve de Maşiz köyünde iken Şeyhü'l-islam Bahaüddîn Ömer'in Hicaz kervanında yer alan ve deniz yolu ile Hürmüz'e gelmiş olan Şemseddin Muhammed İsfahanî'nin maiyetine katılmakla onurlandırıldığını onlarla Herât'a döndüğünü de nakleder (Thackston, 1989, s. 320.)

[32]Hoca Cemalledîn adlı elçi Fatih Han'ın elçisi idi. Fatih han bir zamanlar Bicanger sarayında sürgünde olan Delhi sultanı Fîruz Şah'ın ailesinin bir üyesi olarak tanımlanır. Bkz., (Alam- Subrahmanyam, 2021, s. 110).

Şâhruh adına Bicanger sarayına Mevlânâ Nasrullah Gunabadî'yi elçilik görevine atanmıştır. Mevlânâ Nasrullah Gunabadi Bicanger hâkiminin gönderdiği elçiler ile birlikte Mirza Şâhruh'un mektup ve hediyelerini götürmüştür (Semerkandî, 1372, s. 570-575; Alam-Subrahmanyam, 2021, s. 108-110; Thackston, 1989, s. 319-321; Novruzi-Barumand, 1390, s. 266vd). Nasrullah Gunabadî'nin buraya elçi olarak gönderilmesi Şâhruh'un güney Hindistan başta olmak üzere bu coğrafyada ticaret yapma ve ilişkilerini devam etme niyetini de göstermektedir (Bostancı, 2024, s. 370).

Abdürrezzâk Semerkandî'nin elçiliği ve çalışmalarına dair raporları Şâhruh tarafından kabul edilmiş sonrasında ise 1447 yılında kendisi yeniden elçilik için görevlendirilmişti. Semerkandî Gilan'daki Emir Muhammed Raştî'nin yanına gönderilse de aynı yıl 12 Mart 1147 tarihinde Mirza Şâhruh'un vefatı ile birlikte onun bu elçilik memuriyeti tamamlanmamıştı. Mirza Şâhruh'un vefatından sonra yaklaşık kırk yıl daha hayatta kalan Semerkandî onun ölümü sonrasında Mirza Abdüllatif, Mirza Abdullah, Mirza Ebû'l-Kasım Bâbür ve Mirza Ebû Saîd'in yanında görev almıştır. Özellikle de Ebû'l-Kasım Bâbür'ün iltifat ve teveccühünü kazanmıştır (Semerkandî, 1372, s. 652-655; Novruzi-Barumand, 1390, s. 267). Mirza Şâhruh'un vefatı sonrasında yaşanan taht kavgalarından başarılı çıkan Ebû Saîd'in iktidarı sonrasında ise 1454'te onun hizmetine girmiştir. 1454 yılında Semerkand'daki şeyhi Hâce Nâsırüddîn Ubeydullah'ı ziyaret eden Semerkandî, bir süre sonra yeniden Herât'a geri dönmüştür. 1463 yılında ise Vezir Hâce Kutbüddîn Tâvûs-i Simnânî tarafından Herât'ta yer alan Şâhruh Hankahı'nın şeyhliği görevine getirilen Semerkandî hayatının sonuna kadar burada görev yapmıştır. 1482 yılında vefat eden Semerkandî Herât'taki Fahreddin er-Râzî Kabristanı'na defnedilmiştir (Semerkandî, 1372, s. 665vd; Bilgin, 1998, s. 299; Alam-Subrahmanyam, 2021, s. 81).

Sonuç

1370 yılında Türk-İslam kültür ve medeniyetinin en önemli temsilcilerinden biri olarak Semerkand merkez olmak üzere Mâverâünnehir ve Horasan topraklarında kurulan Timurlu Devleti Asya'dan Anadolu ve Ortadoğu'ya, Sibirya'dan Hindistan coğrafyasına kadar olan geniş bölgelere hâkimiyet tesis etmiştir. Emir Timur 1405 yılında ölümüne kadar düzenlediği askerî seferlerle adını dünya tarihine yazdırmıştır. Onun kazandığı askerî başarılar karşısında pek çok devlet Timurlu Devleti ile diplomatik münasebette bulunmak amacıyla elçiler heyetleri göndermişlerdir. Bu açıdan Emir Timur döneminde Bizans İmparatorluğu, Çin, Hıtay, Memlükler, Osmanlı Devleti, Keşmir Sultanlığı, Bengal hâkimleri, Avrupa Devletlerinden Fransa ve Kastilya Krallığı başta olmak üzere pek çok noktadan elçilik heyetleri gidip gelmişlerdir. Emir Timur döneminde bu heyetler için devletin kabul merkezi başkent Semerkand'tır. Dönemin siyasî, askerî ve diplomatik faaliyetlerinin kalbinin attığı bu şehir Emir Timur'un 1405 yılında ölümünü müteakip siyasî, askerî, iktisadî ve sosyal alandaki parlak geçmişini Mirza Şâhruh'un iktidarı ile birlikte devletin yeni başkenti Herât'a bırakmıştır.

Mirza Şâhruh'un iktidarı ile devletin yeni merkezinin taşındığı Herât Çin, Maçin, Hıtay, Harezm, Deşt-i Kıpçak coğrafyası, Osmanlı Devleti, Karakoyunlular, Memlükler, Gürcüler, Frenkler, Bedehşan Şahları ve Hindistan'daki Dekken coğrafyasındaki Kalküta,

Bicanger, Keşmir ve Bengal başta olmak üzere pek çok noktadan elçilik heyetlerinin gidip geldiği bir nokta olmuştur. Mirza Şâhruh tıpkı Emir Timur gibi Herât'a gidip gelen bu elçilik heyetlerini Timurlu devlet geleneğine göre belli devlet teşrifat kurallarına uyarak karşılanmış ve onlara gerekli ihtimamı göstermiştir. Elçilik heyetleri yanlarında gidip geldikleri ülkelerin hükümdarlarına hediyeleri de beraberinde getirirken bunların kıymet ve önemleri açısından birbirine denk olma hassasiyetine de dikkat etmişlerdir. Ayrıca Mirza Şâhruh, Emir Timur döneminde olduğu gibi dönemin en büyük askeri güçlerinden biri olmalarının verdiği güçle gelen heyetlerden daima kendilerini üstün görme ve büyüklüklerini onlara hissettirmiştir.

Mirza Şâhruh, farklı devletlerle diplomatik ilişkilerde bulunmasının yanında Hindistan'ın Dekken bölgesinde yer alan Kalküta ve Bicanger ilk temasları kuran Timurlu idarecisidir. O, Emir Timur'un Hindistan'ın kuzeyine düzenlediği seferi sonrasında bu bölgenin ekonomik getirilerinin farkında olduğundan babasının vefatını müteakip onun gittiği istikâmetin aksine Hindistan'ın güneyindeki Dekken'de yer alan yerel hanedanlar ile ilişkiler kurmuştur. Bu ilişkilerin kurulması için sadece diplomat kimliği ile değil aynı zamanda bir bilim insanı, tarihçi ve edebiyatçı olan Abdürrezzâk-ı Semerkandî'yi görevlendirmiştir. Bengal hâkiminin Cevanpûr Sultanı İbrahim'in tehdit ve baskılarına maruz kalması sonucunda onu Mirza Şâhruh'a şikâyeti ile başlayan Hindistan'ın Dekken bölgesiyle ilk temasların sonucunda Hindistan'daki yerel idarecilere gönderilen elçilik heyetinin başında bulunan Abdürrezzâk-ı Semerkandî'nin bu geniş elçilik misyonu, Timurlu başkenti Herât'tan başlayarak Dekken'deki Kalküta ve Bicanger'e kadar gidip dönüşü esnasında gerek Timurlu hâkimiyeti altındaki İran toprakları gerekse de deniz yolculuğu esnasında uğradığı noktalar ve Hindistan'daki varış noktalarındaki bölgelerin siyasî, kültürel, ticarî ve gündelik yaşam tarzına kadar pek çok özelliğini aktardığı Matlau's-Sâdeyn ve'l Mecmâu'l-Bahreyn adlı eserin de ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu eser o döneme dair bu coğrafyanın genel hatları ile değerlendirilmesine imkân tanıyan ana kaynak olması hasebiyle kıymetli bilgiler ihtiva ederken aynı zamanda Abdürrezzâk-ı Semerkandî'nin elçiliğine dair bizzat kaleminden verdiği notlar ile bu coğrafyadaki siyasî, kültürel, ticarî ve sosyo-iktisadi hayatın da tanınmasının önünü açmıştır. Bu açıdan Semerkandî'den önce buraya Timurlu Devleti adına herhangi bir elçilik heyetinin gitmemiş olması onun aktardığı notların bölgeyi tanıma anlamında önem arz etmektedir.

Abdürrezzâk-ı Semerkandî'nin Kalküta ve Bicanger'deki elçilik faaliyetleri gerek Timurlu Devleti ve zenginlikler ülkesi Hindistan'daki yerel hâkimiyetler ile siyasî, ticarî ve kültürel açıdan önemli sonuçlar doğurmuş gerekse de kendinden sonra buraya gönderilecek olan Nasrullah Gunabadî başkanlığındaki elçilik heyetiyle birlikte bölge ile kurulan ilk temasların ardından Timurlu Devleti'nin buraya ne derecede önem verdiklerinin göstergesi olmuştur. Bu durum ayrıca Hindistan coğrafyasına Timurlu elçilik heyetlerini gönderme akışının varlığına da işaret etmesi açısından önem arz etmektedir.

Abdürrezzâk-ı Semerkandî'nin Hindistan coğrafyasındaki elçilik faaliyeti Timurlu Devleti'nin Çin, Mısır, Anadolu başta olmak üzere pek çok nokta ile olan ticarî münasebetlerinin yeni bir noktaya doğru evrilmesinin de önünü açmıştır. Bu yeni ticarî yön devletin ekonomik açıdan güçlenmesine imkân hazırlarken Hürmüzlü devlet adamları ve tüccarlar başta olmak üzere bölge ticareti üzerinde etkili olan çeşitli zengin grupların

çıkarlarıyla çatışmıştır. Ancak Mirza Şâhruh'un Deken'deki yerel hükümetler ile ilişkiler kurmasının sonucunda bölgedeki nüfuzunu arttırması Timurlu ülkesinin çeşitli noktalarından Horasanlı tüccarların bölge ticareti üzerinde üstünlük kurmasının önünü açmıştır. Bu bağlamda Abdürrezzâk Semerkandî'nin elçilik faaliyeti Şâhruh'un Dekken başta olmak üzere Hindistan kıyıları ve etrafındaki stratejik noktalara yönelik politikalarını ve devlet geleneğindeki vizyonunu da ileri görüşlülüğünü de ortaya çıkarırken Hindistan'a yönelik devlet stratejisinin de geliştirmesinde önemli rol oynamıştır.

Bu elçilik heyetinin önemli bir kazanımı da başkent Herât'ın kültürel ve ekonomik zenginliğine çeşitlilik kazandırmasıdır. Özellikle Abdürrezzâk-ı Semerkandî'nin başkanlığında başlayan ve sonraki süreçte Nasrullah Gunabadî başkanlığındaki diğer bir heyetin gidip dönüşü sonrasında o coğrafyada yaşadıklarını anlatmaları, bölge hakkında verdikleri bilgiler ve beraberinde getirdikleri hediyeler başkentin kültürel çeşitlilik ve canlılığını hızlandırmıştır. Ayrıca Abdürrezzâk-ı Semerkandî'nin bu coğrafyaya gönderilmesi ve karşılıklı gidip gelen bu heyetleri hem Hindistan'ın tanınmasını hem de Timurlu başkenti Herât'ta yeni siyasî ilişkilerin kurulmasını sağlamıştır. Bu elçilerin yine Herât'ta iken farklı ülkelerin elçileri ile karşılaşması da yeni siyasi ilişkilerin de önünü açmıştır. Bu durum aslında geniş coğrafyalar ile etkileşimi artırırken Horasan'ın incisi olarak adlandırılan Timurlu başkenti Herât'ın İslam âlemi açısından önemini de arttıracaktır.

Abdürrezzâk-ı Semerkandî'nin başkanlığındaki elçilik heyetinin Hindistan'daki faaliyetlerinin neticesi olarak diğer bir kazanımı ise günümüzde Timurlu dönemi Hindistan'ına dair araştırmalar yapmak isteyen bilim insanlarınadır. Semerkandi'nin dışında o döneme Hindistan'ına ait bu derecede ayrıntılı bilgiler veren başka bir Timurlu kaynağının bulunmaması araştırmacılar için bu elçilik misyonuna daha da önem katmaktadır. Zira onun bu seyahati sadece devletlerin siyasî-ticarî faaliyetleri ile sınırlı olmayıp Hindistan'daki insan tiplemesi, giyim-kuşam, mimari yapı, deniz ulaşımı ve ticaret, kara ve deniz yol güzergâhları, bölge coğrafyası ile ticaret yapan başta İslam ülkeleri ve şehirleri olmak üzere onların faaliyetleri ile Mescid-i Cami inşasını örnek vereceğimiz İslam'ın bu bölge ile tanışması başta olmak üzere pek çok konuda yapılacak araştırmalara da kaynak teşkil edecektir.

Kaynakça

Acar, S, (2013), "Rusya'dan Hindistan'a Bir sergüzeşt: Afanisy Nikitin'in Seyahatnamesi", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 36(36), 71-82.

Aka, İ., (1991),*Timur ve Devleti,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Alam, M. -Sanjay S., (2021), *Keşifler Çağında Hint-İran Seyahatleri 1400-1800*, Çev. Nihan Aksoy, İstanbul: alBaraka Yayınları.

Alan, H.,(2007), *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular 1360-1506*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Al-Salımı, A. R.-Staples, E,(2015), "Reflections of a Muslim-Portuguese maritime world in a sixteenth-century Portuguese source", *Proceedings of the Seminar for Arabian Studies*, 45, 321-327.

Bayur, Y. H.,(1987), *Hindistan Tarihi II,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Bilge, M. L.,(1998), "Hürmüz", *Diyanet İslam Ansiklopedisi XVIII,* İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 497-498.

Bilgin, O.,(1998) "Abdürrezzâk es- Semerkandî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi I*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 299-300.

Bilgin, O.,(2003), "Matla-ı Sa'deyn", *Diyanet İslam Ansiklopedisi XXIII*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 141.

Bostancı, F.,(2024), *Timurlu Devletinin İktisadi Yapısı (1380-1506),* (Yayımlanmış Doktora Tezi), Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.

Clavijo, R. G. (1993), *Anadolu Orta Asya ve Timur,* Çev. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul: Ses Yayınları.

Durak, N., (2000), *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, Ankara: Asam Yayınları.

Durak, N., (2020), "Zenginlikler Ülkesi Hindistan ve Kültüründen Örnekler", *Sabit Duman Armağanı*, Ankara: Sonçağ Akademi Yayınevi, 59-77.

Eğilmez S. (2010), *Krallara Mektuplar (Timur Tarih ve Avrupa Krallarına Mektupları)*, Erzurum: Fenomen Yayıncılık.

Feridani, M. H. M.-İctihadiyan, B., (1385), "Sefir-i Şahruh Der Dekken (Varak-ı Ez Tarih Revabıt-ı Siyasî -i İran ve Hind)", *Fasılname-i Tarih-i Revabıt-ı Harici*, 28, 11-136

Halaçoğlu, Y., (1995), "Fersah", *Diyanet İslam Ansiklopedisi XII,* İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 412.

Hassan M.(1959), Kashmır Under The Sultans, Calcuta: Iran Socıety.

Humar, K. C., (2020), *Timurlu Devletinde Elçilik Müessesesi ve Haber Alma Teşkilatı,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

İbn Arabşah, (2023), *Bozkırdan Gelen Bela (Acaibu'l Makdur)*, İstanbul: Selenge Yayınları.

Keightley, T.,(1847), *A History of India*, London: Published by Britihs Library.

Kolçak, M. E.,(2023), "Timur'un Savaş Sanatı: Hindistan Seferi Örneği(1398-1399)", *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 5(9), 161-176.

Konukçu, E.,(1992), "Behmeniler", *Diyanet İslam Ansiklopedisi V,* İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 353-354.

Kur'ân-ı Kerim-"Nahl Suresi 16:125" - "Lokman Suresi 31:34"

Küçükbaşı, M. S. (1998), "Hicaz", *Diyanet İslam Ansiklopedisi* XVII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 432-137

Majundar, R.C., (1953), *An Adventec History of İndia,* London: ST Martın's Press.

Malekandathil, P., (2004), "From Merchant Capitalists To Corsairs: The Response of the Muslim Merchants of Malabar to the Portuguese Commercıal Expansion (1498-1600)", in Portuguese Studies Review (Canada),12(I), 75-96

Marco Polo, (1980), *Marco Polo Seyahatnamesi II*, Çev. Filiz Doküman, İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.

Moraes, G., (1927), *Mangalore A Historical Sketch*, Mandgalore: J.J. Rego at the Codialbail Press.

Nızamı, K. A., (1994), "Dekken", *Diyanet İslam Ansiklopedisi IX*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 113-113.

Nızami, K. A., (1994), "Delhi", *Diyanet İslam Ansiklopedisi IX*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 126-128.

Novruzi C.-Berumend, S., (1390), "Nakş-ı Diplomasiyi Şahruh Timuri Der Şebekare-i Hind", *Fasılname-i İlmi Pejuheş-i Tari-i İslam ve İran Danişgah-ı Elbruz*, 30, 253-272

Nurzhanat A., (2003), "Türk Devletlerinin İpek Yolu Deneyimi", *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 7(1) 53-85.

Özcan, A., (1992), "Bengal", *Diyanet İslam Ansiklopedisi V*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 436-437.

Özcan, A., (2003), "Malabar", *Diyanet İslam Ansiklopedisi XXVII*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 465-466.

Rızvi, S. A. A.,(2001), "Kalküta", *Diyanet İslam Ansiklopedisi XXIV*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 265-267.

Semerkandî, K. A., (1372), *Matlau's-Sâdeyn ve'l Mecmâu'l-Bahreyn I-II*, tash. Abdulhüseyn Nevâî, Tahran: Müessese-i Mütalaat û Tahkikat-ı Ferhengî.

Şahin M. (2014),"Emir Timur ve Mirza Şahruh Döneminde Timurlularda elçilik Münasebetle ri", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, 12/23, 7-35.

Şamî, N., (1987), *Zafernâme*, çev. Necati Lugal, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Tanci, E. M. İ. B., (2004), *İbn Batuta Seyahatnamasi I*, çev. A.Sait Aykut, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Taneri, Aydın, (2008), "Çetr", *Diyanet İslam Ansiklopedisi VIII*, İstanbul Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 293-294.

Thackston, W. M. (ed.), (1989) *A Century of Princes. Sources of Timurid History and Art, "Kamaluddin Abdul-Razzaq Samarqandi: Mission to Calicut and Vijayanagar"*, Cambridge: Aga Khan Program for Islamic Architecture, 299-321.

Togan, A.Z. (1949), "Büyük Türk hükümdarı Şahruh", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 3/2, 520-538.

Yezdî, Ş. A., (2013), *Zafernâme*, çev. Ahsen Batur, İstanbul: Selenge Yayınları.

Yıldız, H., (2019), "Kalhati", *Diyanet İslam Ansiklopedisi III/Ek.2*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 7-8.